

DE GRONDSLAGEN

VAN HET

COMMUNISME

DE GRONDSLAGEN

VAN HET

COMMUNISME

INHOUD

	pagina
Inleiding	3
De filosofische basis van het Marxisme	5
De economische basis van het Marxisme	13
De politieke basis van het Marxisme	20
Leninisme	25
Stalinisme	34
De moraal van het communisme	42
Slot	46
Aanbevolen boeken bij de studie van het communisme	50

INLEIDING

In het hiernavolgende zal gepoogd worden een inzicht te geven in de grondslagen van het communisme.

Communisme is de som van Marxisme - Leninisme - Stalinisme. Over dit communisme zijn duizenden boeken geschreven door aanhangers, tegenstanders en neutralen, en ieder legde een eigen accent. De een ziet het communisme als levens- en wereldbeschouwing, een ander als een sociale beweging, een derde als een politieke macht, weer een ander als een subversieve dreiging.

Het communisme beheerst een groot deel van de wereld en vormt een ernstige bedreiging voor de rest van de wereld. Deze dreiging ligt zowel in de theorie als in de praktijk van het communisme besloten.

Het Westen begint zich steeds hechter aaneen te sluiten om het communisme te weerstaan. De strijd tegen het communisme wordt op vele fronten gevoerd. Om deze strijd tot een goed einde te kunnen brengen, is allereerst een ideologische basis nodig, verder een coördinatie en integratie van alle strijdactiviteit en tenslotte het kennen van de tegenstander. Dit laatste kan bereikt worden door een diepgaande bestudering van theorie en praktijk van het communisme.

Er wordt nogal eens de opmerking gemaakt, dat bestudering van de communistische leer van weinig betekenis is, omdat de praktijk van het communisme hier toch volkomen van afwijkt. Deze opvatting is beslist onjuist. Er bestaat een zeer nauwe relatie tussen theorie en praktijk van het communisme. Voor de communist is de leer de motor van zijn handelen, de voedingsbodem voor zijn activiteiten en innig verbonden met zijn leven. De verhouding tussen leer en praktijk moet zo gezien worden, dat de praktijk de leer ontwikkelt.

Het doel van het communisme is een klassenloze maatschappij zonder Staat, waarin de productie-, ruil- en transportmiddelen in handen zijn van de gemeenschap en waarin ieder werkt naar vermogen en ontvangt naar behoefte.

Deze maatschappij kan alleen worden bereikt door verscherping van de klassenstrijd. Deze klassenstrijd moet uitlopen op de gewelddadige revolutie. Deze revolutie vormt de inleiding tot de dictatuur van het proletariaat, welke optreedt als wegbereidster van de communistische maatschappij.

Het subversieve karakter van het communisme komt niet tot uitdrukking in het doel, maar in de middelen ter bereiking van het doel. Tegen het doel op zich kan worden aangevoerd, dat het nimmer te verwezenlijken is, omdat het geen rekening houdt met het kwaad dat altijd in de wereld zal blijven. Het communisme stelt,

dat de mens door verbetering van de omstandigheden goed te maken is en dat de daardoor verworven eigenschappen overerfelijk zijn (officiële Sovjet-wetenschap). Een voortdurende verbetering van de omstandigheden leidt dus tenslotte tot een maatschappij waaruit het kwaad zal zijn verdwenen en waarin dus ook geen Staat meer nodig is. Behalve de wetenschap (erfelijkheidsleer) zal met name het Christendom zich tegen deze opvatting verzetten.

Dit geschrift handelt over de grondslagen van het communisme. Vandaar dat de meeste aandacht besteed is aan het Marxisme, vervolgens wordt het Leninisme en tenslotte het Stalinisme behandeld.

De praktijk van het communisme zal het onderwerp van een volgend geschrift vormen, terwijl een derde geschrift zich zal bezighouden met de bestrijding van het communisme.

DE PHILOSOPHISCHE BASIS VAN HET MARXISME

Alvorens tot een behandeling van de filosofische basis van het Marxisme over te gaan, is het wellicht nuttig eerst summier aan te geven wat onder filosofie dient te worden verstaan.

Oorspronkelijk werd onder dit van Griekse origine zijnde woord begrepen het liefhebben van de wijsheid en het streven naar deze wijsheid, waarbij wijsheid de algemene zin van weten, zelfs van bekwaamheid had. Later heeft het woord filosofie de betekenis gekregen van het zich richten op het zijnde, waarbij met trachtte van het zijnde het wezen, de samenhang en de zin te leren kennen. Daarnaast is men er steeds meer toe overgegaan om de filosofie te gaan beoefenen in de verwachting, dat zij de wetenschappelijke basis zal leveren voor de levenspraktijk, dat zij de mensheid de weg zal wijzen hoe zij moet leven om goed en gelukkig te worden.

Zoals bij iedere filosofie komen ook bij de communistische filosofie een aantal kernvragen naar voren en op elk dezer vragen geeft de communist een duidelijk en concreet antwoord. De belangrijkste van deze kernvragen zijn:

1. Wat is de werkelijkheid die ons omringt; wat is de grond en het wezen der dingen?
Het antwoord van de communist luidt: de stof, de materie vormt de ons omringende werkelijkheid.
2. Wat is het doel, de zin van dit alles; waarheen gaat de wereld en de mens in deze wereld?
Hierop antwoordt de communist: deze wereld beweegt zich naar een ideaal, de communistische maatschappij.
3. Hoe heeft de mens zich in dit alles te gedragen?
Antwoord: alles wat de bevordering en het bereiken van het onder 2 genoemde doel kan bespoedigen, is niet alleen geoorloofd maar is voor een goed communist zelfs plicht.
Een functie die de filosofie ook nogal eens vervult, is de bevrediging van religieuze behoeften. Het is niet overdreven het communisme een religie te noemen.

Dialectisch materialisme.

In zijn filosofische theorie, die als regel wordt aangeduid met de term dialectisch materialisme, baseert Marx zich in sterke mate op Duitse filosofen - met name Feuerbach en Hegel - en ook bij dit onderdeel van zijn leer blijkt dat Marx typisch een kind van zijn tijd was.

Materialisme.

De eeuw waarin Marx leefde, de 19e eeuw, was een tijdvak volkomen in de ban van een overdreven verheerlijking van het mate-

rialisme, zulks als een reactie op het in de daaraan voorafgaande tijd hooggeprezen Idealisme. De techniek nam, samenhangende met in die tijd gedane uitvindingen, een grote vlucht en de waardering voor wetenschappen als de natuurwetenschappen steeg tot ongekende hoogte.

Marx ontleende zijn materialisme aan de Duitse filosoof Feuerbach. Diens materialisme stelt dat de werkelijkheid geen geest maar stof is; het bestaan van de stof gaat aan het bestaan van de geest vooraf. Er is geen werkelijkheid achter, boven of onder de bestaande werkelijkheid. De werkelijkheid die men ervaart is de enige werkelijkheid en deze is van stoffelijke, materiële aard. Onder materie dient in dit verband niet alleen verstaan te worden stof die gezien wordt, maar tevens stof die niet gezien wordt, zoals bijvoorbeeld natuurkrachten.

Dialectisch.

Zijn dialectiek heeft Marx ontleend aan de Duitse filosoof Hegel. In dit verband is vooral van belang Hegels werk „Philosophie der Geschichte”. Het begrip „dialectiek” is afgeleid van het Griekse „dialego”. Men verstonde hieronder een bepaalde wijze van gesprek voeren, waarbij de opvattingen van de figuren die het gesprek voerden naast elkaar werden gezet en men door eliminatie van de tegenstrijdigheden en tegenstellingen in beide opvattingen tot de waarheid trachtte te komen. In dit proces komt een zekere beweging tot ontwikkeling. Het begrip „dialectiek” nu heeft weliswaar door de eeuwen heen een verschillende betekenis gehad, maar het gemeenschappelijke in alle interpretaties is toch het bewegende, het dynamische, het ontwikkelende. De dialectiek beschouwt de natuur als één samenhangend geheel. Deze natuur is geen toestand van rust, maar één van onafgebroken beweging. Het ontwikkelingsproces is niet louter een kwestie van groei in een steeds herhaalde cirkelgang, maar wij hebben te maken met een ontwikkeling door kwantitatieve veranderingen tot nieuwe kwaliteiten, dus met een beweging in opwaartse richting.

Hegel verstaat onder dialectiek de ontwikkeling door de tegenstellingen. Hij kent een aantal dialectiekwetten waaraan de voortdurend in beweging zijnde stof onderworpen is. Hiervan zijn de belangrijkste:

1. de wet van de eenheid der tegendelen
2. de wet van de kwalitatieve verandering door kwantitatieve verandering
3. de wet van de ontkenning van de ontkenning.

De wet van de eenheid der tegendelen.

Elk object wordt bijeengehouden door tegenstrijdige krachten, een opbouwende en een afbrekende kracht, die in het object werk-

zaam zijn en in het object een beweging doen ontstaan. Indien men deze wet in Marxistische zin zou overbrengen op de kapitalistische maatschappij, dan zou men in dit verband kunnen spreken over de tegendelen: kapitaal en arbeid.

De wet van de kwalitatieve verandering door kwantitatieve verandering.

Door kwantitatieve toevoegingen aan het object zal er een moment komen, dater een nieuwe kwaliteit ontstaat. Hegel gebruikt ter illustratie het volgende voorbeeld. Het object waarvan hij uitgaat, is water. Dit object heeft een bepaalde temperatuur. Door verhitting, een kwantitatieve vermeerdering van de temperatuur, verandert het water in stoom, een nieuwe kwaliteit dus. Anderzijds doet afkoeling van water, een kwantitatieve vermindering van de temperatuur, een andere nieuwe kwaliteit ontstaan, namelijk ijs.

Deze wet in Marxistische zin overgebracht op de kapitalistische maatschappij zou de volgende ontwikkeling kunnen verklaren. De voortdurende toevoeging van kapitaal leidt tenslotte tot de overgang van de kapitalistische maatschappij naar de dictatuur van het proletariaat.

De wet van de ontkenning van de ontkenning.

De oude kwaliteit van het object is de these. Deze gaat door kwantitatieve toevoegingen over in een nieuwe kwaliteit, de antithese (de ontkenning van de these). In deze antithese treedt hetzelfde proces op en ontstaat tenslotte de synthese (de ontkenning van de antithese). De synthese, die elementen uit these en antithese verbindt, is zelf weer een these. De opeenvolging van these, antithese en synthese, door Hegel aangeduid als het proces van de ontkenning van de ontkenning, geschiedt met logische noodzakelijkheid.

Schematisch voorgesteld, verkrijgt men:

these
eenheid der tegendelen
kwantitatieve toevoegingen
kwalitatieve veranderingen, andere phase
antithese (= ontkenning van de these)
zelfde proces als voren resulterend in
synthese (= ontkenning van de antithese)
these
enz.

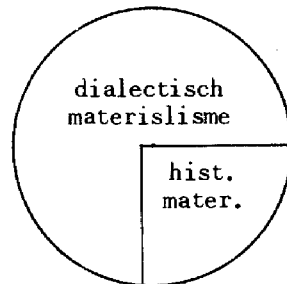
In bovengeschetste baan verloopt volgens Marx de gehele ontwikkeling van de natuur. Hoewel Marx zijn dialectiek heeft ontleend aan Hegel, was de grondslag bij hem tegengesteld aan die van Hegel. In de inleiding van zijn „Philosophie der Geschichte” schrijft Hegel o.a.: „de Absolute Idee is in

waarheid de leider van de volkeren en van de wereld; en de Geest, de redelijke en noodzakelijke wil van die leider, heeft de gebeurtenissen der wereldgeschiedenis bepaald en bepaalt die nog". Onder het moeilijk te definiëren begrip „Absolute Idee" is het eenvoudigst te verstaan de geestelijke motor die heel de geschiedenis in beweging zet en de ontwikkeling ervan bepaalt. Voor Hegel is dus „het denken" primair en de schepper van de werkelijkheid.

Bij Marx daarentegen wordt de ontwikkeling der maatschappij niet bepaald door een „Absolute Idee" of door een andere bovennatuurlijke kracht, maar door materiële, stoffelijke krachten. Hij ziet het denken als een functie van de stof. Deze stof stelt hij dus primair, waarvan het denken wordt afgeleid. Hij zegt: „het is niet het bewustzijn der mensen dat hun maatschappelijk „zijn" bepaalt, doch het is omgekeerd juist hun maatschappelijk „zijn" dat hun bewustzijnsinhoud bepaalt".

Historisch materialisme.

De vraag die de communist zich stelt, is: „welk nut heeft deze filosofie voor de maatschappij?" Het antwoord hierop wordt gegeven in het historisch materialisme, dit is de toepassing van het dialectisch materialisme op de maatschappij. Dit historisch materialisme vormt dus een bepaalde sector van het dialectisch materialisme.

In het historisch materialisme vraagt Marx zich af: „Wat heeft in laatste instantie in de historie altijd de ontwikkeling van de menselijke samenleving bepaald?" En het antwoord van Marx hierop luidt: materiële (economische) factoren; alles wordt tenslotte beheerst door de productie van de middelen die nodig zijn om te leven. Alvorens tot denken te kunnen komen, moet de mens eerst leven. Wanneer er geen leven meer is, is alles afgelopen. Het gaat dus primair om de productie van de eerste levensbehoeften. Sociale veranderingen zijn dus niet in de eerste plaats afhankelijk van ideeën omtrent eeuwige waarheid en sociale rechtvaardigheid, maar van veranderingen in de productie.

Het zijn dus economische factoren die het aanzien en de ontwikkeling van de maatschappij bepalen. Zij vormen de economische onderbouw.

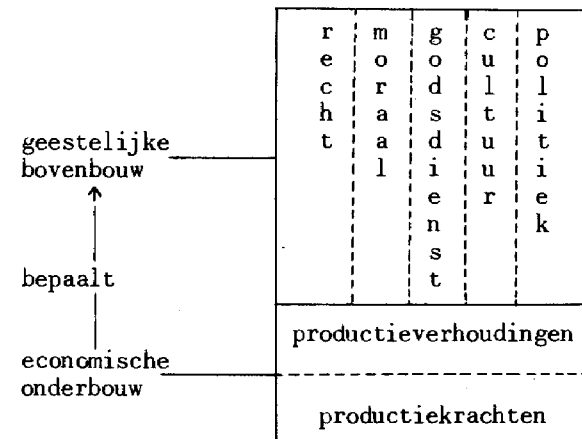
In de economische onderbouw onderscheidt Marx:

1. de productiekrachten.
Hieronder verstaat hij alle middelen die rechtstreeks gebruikt worden voor de productie van de verbruiksgoederen die nodig zijn om te leven, alsmede alles wat rechtstreeks gebruikt wordt voor de productie van die middelen.

2. de productieverhoudingen.
Dit zijn de verhoudingen tussen de mensen die aan het productieproces deelnemen; de organisatie van het productieproces dus, de heersende bedrijfs- en ondernemingsvormen, enz.

Naast de economische onderbouw onderscheidt Marx de geestelijke bovenbouw (politiek, moraal, recht, godsdienst, cultuur, enz.) Marx nu stelt, dat een verandering van de productiekrachten leidt tot een verandering in de productieverhoudingen en dat deze wijziging in de economische onderbouw tevens zal leiden tot een wijziging in de geestelijke bovenbouw, met andere woorden de geestelijke bovenbouw bestaat niet uit op zichzelf staande onafhankelijke elementen, doch deze elementen worden afgeleid en bepaald door de economische onderbouw.

Schematisch zien wij het volgende beeld:

Bezien wij eerst de stelling van Marx, dat een verandering van productiekrachten leidt tot een verandering van productieverhoudingen. Als voorbeeld kan dienen de ontwikkeling van de mijnbouw. Aanvankelijk geschiedde het delven van kolen door particulieren met eenvoudige werktuigen. Deze werktuigen onder-

gingen voortdurend verbeteringen tot een peil werd bereikt, dat het voor de eenvoudigen niet meer mogelijk was deze aan te schaffen. Een voortzetten van het bedrijf op de oude wijze was niet meer lonend, daar door het aanwenden van de nieuwe werktuigen de kolenprijs daalde. De particulier werd gedwongen zijn bedrijf te sluiten en in loondienst te gaan. Deze verandering in de productieverhouding was dus een direct gevolg van een wijziging in de productiekrachten.

Dat een verandering in de economische onderbouw tevens moet leiden tot een verandering in de geestelijke bovenbouw, kan Marxistisch geredeneerd met vele voorbeelden worden aangetoond. Een voorbeeld op het gebied van het recht is het volgende. In een landbouwstaat zal de wetgeving agrarisch zijn afgestemd; wij zullen in zo'n land bijvoorbeeld een uitgebreide wetgeving aantreffen op het gebied van erfpacht. Wanneer in een dergelijk land bepaalde mineralen worden aangetroffen, zoals steenkool, dan verandert dit het gehele aspect van het land. De verandering in de economische onderbouw (productiekrachten - productieverhoudingen) zal o.a. ook het recht een wijziging doen ondergaan. Het accent in de wetgeving zal worden verlegd naar de mijnbouwwetgeving.

Een ander voorbeeld in de sfeer van het strafrecht is het volgende. Een honderd jaar geleden werd in het Westen van Amerika het stelen van een paard gestraft met ophanging. Waarom stelde men hierop zo'n hoge straf? Een paard was daar in die dagen - door de grote vraag die ernaar bestond - economisch een zeer waardevol object en de strafmaat was in overeenstemming hiermede. In onze dagen is een paard economisch gezien van veel minder betekenis en de strafmaat is hieraan aangepast.

Ook de moraal wordt volgens Marx bepaald door de economische onderbouw. Zo heeft - Marxistisch geredeneerd - het afschaffen van kinderarbeid in de kapitalistische maatschappij geen morele achtergrond, maar is dit louter door economische factoren veroorzaakt. Door de bevolkingstoename kwamen er voldoende arbeidskrachten vrij en werden volwassenen gedwongen tegen lage lonen te werken. De kinderarbeid was toen niet meer nodig.

Zelfs de godsdienst wordt volgens Marx door de economische onderbouw bepaald. Bekend in dit verband zijn de uitspraken van Marx in de *Deutsch-Französische Jahrbücher*, Paris 1844, *Gesammelte Schriften* I 384: „der Mensch macht die Religion, die Religion macht nicht den Menschen” en „die Religion ist das Opium des Volkes”. De in zeer kommervolle omstandigheden levende arbeiders klampen zich vast aan de godsdienst, die hen, zij het ook pas in het hiernamaals, een betere toekomst belooft en door deze gedachte wordt hun ellendig bestaan verzacht. Wat opium is voor de aan opium verslaafden, is godsdienst voor het proletariaat. Zodra de economische toestanden veranderen en er een betere

toestand voor het proletariaat ontstaat, zal de behoefte aan godsdienst bij de arbeiders minder worden om tenslotte in de communistische maatschappij, waarin iedereen zonder zorgen zal leven, geheel te verdwijnen. De godsdienst wordt dus volgens Marx wel heel sterk bepaald door de economische omstandigheden.

Critiek.

Een Christen zal geen moeite hebben met critiek op het dialectisch en historisch materialisme, omdat hierin de geest ondergeschikt wordt gesteld aan de stof. Een beschouwing over de critiek op het dialectisch materialisme vanuit niet-Christelijk standpunt zou - met het oog op de opzet van dit geschrift - te ver voeren en deze zal daarom achterwege worden gelaten.

Met het historisch materialisme ligt het enigszins anders, omdat het hier gaat om de toepassing op de maatschappij. Velen zullen het uitgangspunt van het historisch materialisme, dat het gaat om de instandhouding van het leven, onvolledig vinden omdat tevens invloed zal uitgaan van de drang naar vervolmaking, beveiliging en vergemakkelijking.

Voor anderen zal de opvatting dat de instandhouding van het leven de ontwikkeling van de productiekrachten bepaalt, niet bevredigend zijn, omdat dit zou inhouden dat bij geen ontwikkeling van de productiekrachten het leven niet in stand zou blijven.

Natuurlijk is het waar dat economische factoren de ontwikkeling van de maatschappij beïnvloeden, maar om aan deze factoren een allesbepalende waarde toe te kennen gaat niet op. Ook andere factoren spelen een rol; de ontwikkeling van de maatschappij wordt bepaald door een complex van factoren. De critiek op het Marxisme in het algemeen of in het bijzonder is vaak samen te vatten in het éne woord: overdrijving. Wanneer dit ergens geldt, dan is het wel bij het historisch materialisme.

Klassenstrijd.

Zoals wij gezien hebben, stelt het historisch materialisme dat economische factoren de ontwikkeling van de maatschappij bepalen. Deze economische factoren zijn de productiekrachten en de productieverhoudingen. In verband met deze productieverhoudingen, de verhoudingen tussen de mensen die aan het productieproces deelnemen, merkt het „Communistisch Manifest” op dat deze verhoudingen altijd van dien aard zijn geweest, dat zij de directe aanleiding tot een voortdurende klassenstrijd zijn geweest. In de Oudheid kende men de tegenstelling: patriciërs - plebejers, in het feodale tijdperk was het: heren - onvrijen, in de tijd der gilden: meester - gezel, en in de huidige tijd kennen wij de tegenstelling: de bezitters der productiemiddelen - het bezitloze proletariaat.

Over het begrip „klassenstrijd” heerst nogal eens verwarring, voortspruitende uit een verkeerde opvatting in de Westerse wereld omtrent het begrip „klasse” bij de communisten. Wanneer de niet-communistische wereld over „klasse” spreekt, dan wordt daarmee bedoeld de klasse van de ambtenaren, van de boeren, van de intellectuelen, van de kantoorbedienden, enz.; er is dus een grote verscheidenheid van klassen. De communist kent echter slechts twee klassen, namelijk de klasse die de productiemiddelen bezit en degene die het zonder deze productiemiddelen moet stellen. Tussen deze twee klassen bestaat een onverzoenlijke tegenstelling, maar juist door deze tegenstelling zal vooruitgang mogelijk zijn; immers de synthese kan alleen bereikt worden door het conflict tussen these en antithese. Voor een communist is het dan ook niet alleen geoorloofd de tegenstellingen te verscherpen en de klassenstrijd te bevorderen, het is voor hem zelfs harde plicht.

Dat het bevorderen van de klassenstrijd mogelijk voor de huidige communisten een verslechtering van hun economische toestand meebrengt, deert hen niet. Immers, een goed communist is, indachtig de bekende communistische uitspraak „wij zijn de mest op de velden der toekomst”, bereid om ter bereiking van het communistische ideaal, de communistische maatschappij, alles - ook zichzelf - op te offeren.

DE ECONOMISCHE BASIS VAN HET MARXISME

Alle pogingen om het Marxisme vanuit één gezichtspunt te verklaren, moeten bij voorbaat als tot mislukken gedoemd worden beschouwd. Immers naast de grondslag van het Marxisme, de filosofische theorie, zijn er nog enige andere aspecten waarvan de voornaamste zijn: het sociologisch, het economisch en het politiek aspect.

Hoewel het Marxisme dus niet uitsluitend economisch gezien en gewaardeerd kan worden, sluit dit toch niet uit dat er inderdaad wel een sterk sprekend economisch accent is. Immers, wanneer de economische verhoudingen, zoals het historisch materialisme (de op de maatschappij toegepaste filosofische grondslag van het Marxisme) zegt, beslissend zijn voor de maatschappelijke ontwikkeling, dan is het ook logisch dat Marx de werking van het heersende economische stelsel als één van de eerste punten in zijn onderzoeken betreft.

Wanneer wij spreken over de economische theorie van het Marxisme, moeten wij het volgende onderscheid maken:

1. de economische theorie belichaamd in het historisch materialisme
2. de analyse van de kapitalistische maatschappij
3. de bewegingswetten (de dialectiek) van de kapitalistische maatschappij.

Voor het onder 1 genoemde, dat de basis vormt voor de twee andere onderdelen, kan verwezen worden naar de behandeling van de filosofische basis van het Marxisme.

De analyse van de kapitalistische maatschappij.

Volgens Skelton kunnen voor het socialisme (en in dit verband kunnen socialisme en Marxisme vereenzelvigd worden) vier karakteristieken worden aangegeven:

- de aanklacht
- de analyse
- de remedie
- de weg naar het ideaal.

Het tweede deel van de economische theorie van Marx houdt zich bezig met de analyse, waarin echter de aanklacht duidelijk doorklinkt.

Zoals alle onderdelen van de Marxistische leer slechts voor een deel origineel zijn, zo geldt dit ook voor dit deel. Marx is hierin sterk beïnvloed door Engelse economen en met name door David Ricardo, al zijn er zeker ook verschillen met Ricardo aan te wijzen. Marx leert bijvoorbeeld - wat Ricardo nooit gedaan heeft - dat de hoeveelheid geïncorporeerde arbeid ook de enige bron van de waarde zou zijn. Voorts pretendeerde Ricardo, dat de door hem opgestelde wetten voor iedere samenleving zouden gelden,

dit in tegenstelling tot de door Marx geformuleerde wetten, die slechts wetten van de kapitalistische samenleving zijn.

De analyse van de kapitalistische maatschappij is geheel terug te vinden in „das Kapital”, het monumentale werk van Marx dat wel de Bijbel van de communisten wordt genoemd. Het eerste deel is geheel door Marx geschreven en tijdens zijn leven, in 1867, gepubliceerd. Het tweede en derde deel zijn door Engels bewerkt aan de hand van manuscripten van Marx en na diens dood uitgegeven, resp. in 1885 en 1894. De grote vertegenwoordiger van het orthodox Marxisme Karl Kautsky publiceerde uit denagelaten manuscripten van Marx de „Theorien über den Mehrwert”, dat men wel eens het vierde deel van „das Kapital” noemt.

Als voornaamste bezwaar tegen de kapitalistische maatschappij noemt Marx het feit, dat in deze samenleving niet geproduceerd wordt om in de behoeften te voorzien, doch slechts om winst te maken. In tegenstelling met vroeger, toen het geld slechts een middel was om de ruil van de waren te vergemakkelijken, is het geld volgens Marx nu doel geworden. Men gaat uit van een bepaalde som geld, zet deze om in goederen, verwerkt deze goederen en tracht hiervoor een grotere geldsom terug te krijgen.

Marx gaat na, hoe het mogelijk is dat kapitaal wordt omgezet met een surplus. Daarvoor dient nu:

- a. de arbeidswaardeleer
- b. de meerwaardeleer.

De arbeidswaardeleer.

In deze leer zegt Marx: de arbeid is de bron van alle waarde. Hij komt hiertoe op grond van de volgende redenering. Goederen die geruild worden, moeten iets gemeenschappelijks hebben. Dat kan de gebruikswaarde niet zijn, want daarin zit juist het verschil van de goederen en de reden waarom zij geruild worden. Blijft dus over, dat het gemeenschappelijke de menselijke arbeid is, zo ruim mogelijk genomen.

Hoe wordt nu deze waarde gemeten?

Beslissend voor de waarde van een goed is de gemiddelde maatschappelijk noodzakelijke arbeidstijd die onder de heersende omstandigheden van het productieproces nodig is om een goed te maken.

De voornaamste punten van critiek op deze arbeidswaardeleer zijn:

1. Waarom moet het enige alternatief gebruikswaarde - arbeid zijn? Er zijn nog wel meer mogelijkheden wat betreft de factor die de waren gemeen hebben. Men zou bijvoorbeeld ook de gebruikswaarde in subjectieve zin kunnen nemen, maar daarover spreekt Marx niet eens.

2. Eenzelfde betoog als ten aanzien van de gebruikswaarde had Marx ook kunnen opzetten over de arbeid. De arbeid is ook overal verschillend en kan dus niet de gezochte gemeenschappelijke factor zijn. Marx doet dit niet. Hij spreekt daarom juist ook van „arbeid in het algemeen”, daarbij denkende aan een abstracte arbeidseenheid, maar deze bestaat niet.

De meerwaardeleer.

Bij de waardeleer van Marx sluit direct aan zijn meerwaarde-theorie. Marx ziet de arbeidskracht in de kapitalistische maatschappij als een „waar” die als alle andere waar aan prijsvorming onderhevig is. Haar prijs - het arbeidsloon dus - wordt als bij iedere waar bepaald door de tijd die nodig is om die arbeidskracht voort te brengen. Deze voortbrenging geschiedt in de vorm van de voorziening in het levensonderhoud van de arbeider (met zijn gezin). De waarde van de arbeidskracht is dus de tijd die nodig is om het levensonderhoud van de arbeider (met zijn gezin) voort te brengen.

In de praktijk is het volgens Marx zo, dat de kapitalist/ondernemer de arbeider langer laat werken dan nodig is om de voor het levensonderhoud noodzakelijke goederen voort te brengen. Voor de in deze uren door de arbeider voortgebrachte waarde ontvangt hij geen loon; integendeel, de ondernemer steekt dit in zijn zak zonder dat hij de arbeider daar dus iets voor betaalt.

Voorbeeld:

De arbeider werkt 8 uur per dag	à f 1.00 per uur en ontvangt dus per dag aan loon	f 8.00
hij produceert per dag voor een waarde van		f 12.80
De meerwaarde, het verschil dus tussen wat de arbeider aan waarde produceert en hetgeen de ondernemer hem aan loon uitbetaalt, bedraagt dus in dit geval	$f 12.80 - f 8.00 = f 4.80$	per arbeidsdag of $f 4.80 : 8 = f 0.60$ per uur.

In het gegeven voorbeeld zou de arbeider, indien de volgens Marx aan hem toekomende meerwaarde inderdaad in zijn geheel aan hem werd uitbetaald, hebben kunnen volstaan met een arbeidsdag van 5 uur ($8 : (1.00 + 0.60)$).

Tegen het ontstaan van de meerwaarde had Marx op zichzelf geen bezwaren; een grove onbillijkheid achtte hij het echter dat deze meerwaarde in de zak van de ondernemer terecht komt, terwijl hij eigenlijk de arbeiders zou moeten toevallen, ten dele in de vorm van direct uitbetaald loon, ten dele in de vorm van sociale voorzieningen.

Critiek.

Een critiek op de arbeidswaardeleer is tevens een critiek op de op deze leer steunende meerwaarde-theorie. Bovendien gaat een

vergelijking van de arbeidskracht met een gewone koopwaar niet op. Zelfs in de meest kapitalistische maatschappij, waar inderdaad het winstmotief de alles overheersende factor vormt, wordt de betaling van de arbeidskracht niet alleen bepaald door haar waarde als koopwaar.

Tenslotte ziet Marx in zijn meerwaarde-theorie een zeer belangrijke functie over het hoofd, namelijk de functie van de ondernemer. Marx maakt hier de fout als arbeid alleen maar te zien fysieke arbeid.

Bij het beschouwen van deze meerwaarde-theorie moeten wij wel in het oog houden, dat in de dagen van Marx de meerwaarde in vele gevallen een uitzonderlijke hoogte bereikte. Marx zelf schatte haar gemiddeld op 50%.

De aantrekkingskracht die er zowel van de arbeidswaardeleer als van de meerwaardeleer op de arbeidersmassa uitgaat, is evident. De arbeid wordt als de enige bron van waarde genoemd, terwijl er in de meerwaarde-theorie een duidelijke aanklacht tegen de ondernemer/kapitalist wordt gericht voor het zich toeëigenen van de aan de arbeiders behorende meerwaarde.

De bewegingswetten van de kapitalistische maatschappij.

In deze wetten geeft Marx de krachten aan die volgens hem in de huidige maatschappij werken en die zullen leiden tot de collectivistische maatschappij. Het zijn:

1. de uitbuitingstheorie
2. de concentratie- en accumulatietheorie
3. de verarmingsstheorie
4. de crisistheorie
5. de ineenstortingstheorie.

De uitbuitingstheorie.

Het is duidelijk, dat de ondernemers zullen trachten de meerwaarde zo groot mogelijk te doen worden. De middelen die zij hiertoe zullen aanwenden, zijn:
het verlagen van de lonen
het invoeren van langere werktijden
rationalisatie.

Critiek.

Is de gang van zaken in de maatschappij inderdaad verlopen zoals Marx het hier stelt? Grotendeels kunnen wij deze vraag ontkennend beantwoorden. De lonen zijn in doorsnee niet lager maar (ook relatief gezien) hoger geworden. De werktijden zijn niet ver-

lengd, doch juist ingekort. Slechts de rationalisatie heeft aanvankelijk meerwaardevormend gewerkt, doch later is dit grotendeels weer gecompenseerd door de uit de rationalisatie voortvloeiende verkorting van de arbeidstijd en/of verhoging van het loon.

De concentratie- en accumulatietheorie.

Marx voorspelt hierin, dat de productie zich steeds verder zal concentreren in grotere en in aantal afnemende bedrijven totdat tenslotte de gehele productie door enkele superbedrijven zal worden beheerst. In de harde concurrentiestrijd, als logisch uitvloeisel van het streven naar zo groot mogelijke winst, zullen de kleine ondernemers steeds meer door de reusachtige ondernemingen worden opgeslokt. Deze concentratie zal tevens een opeenhoping van kapitaal bij tenslotte maar enkele ondernemers met zich medebrengen.

Critiek.

De concentratietendenz heeft zich inderdaad geopenbaard, maar lang niet zo algemeen en in die mate als Marx voorzag.

De landbouw en handel kennen slechts weinig concentratie. In de industrie is het beeld zeer ongelijk, terwijl bij de mijnbouw en transportondernemingen inderdaad een sterke concentratie valt waar te nemen. In dit verband zij er op gewezen dat juist in Amerika, waar deze concentratie het sterkst is doorgevoerd (denken wij slechts aan de enorme bedrijven op staalgebied en in de automobiellindustrie), men tot het inzicht komt dat deze concentratie niet ongestraft ongelimiteerd kan worden voortgezet, omdat een te grote concentratie uiteindelijk de efficiency in gevaar zal brengen.

Ook de uit de concentratie voortvloeiende accumulatie van kapitaal bij slechts enkele kapitalisten is lang niet in die mate uitgekomen als Marx voorzien heeft. Bovendien brengt een concentratie van bedrijven niet automatisch een accumulatie van kapitaal teweeg. Door de in onze tijd zo veelvuldig toegepaste N.V.-vorm bijvoorbeeld wordt het eigendom der ondernemingen juist sterk verdeeld.

De verarmingsstheorie (de Verelendungstheorie).

Door de uitbuiting van de arbeiders, de concentratie van bedrijven, de accumulatie van kapitaal en door de invoering en perfectionering van de machine zal de situatie voor het proletariaat steeds slechter worden. Werkloosheid zal optreden en een belangrijke groep arbeiders (het zogenaamde industriële reserveleger) zal slechts in dagen van hoogconjunctuur aan de slag kunnen gaan.

Critiek.

In het begrip van de 19e eeuw, toen de maatschappij de door het invoeren op grote schaal van het machinewezen zo sterk gewijzigde omstandigheden niet aan kon, was er inderdaad sprake van een ontwikkeling zoals door Marx geschetst was. Doch later trad een tegengestelde ontwikkeling op, waarin de lonen belangrijk stegen en het met de arbeiders aanmerkelijk beter ging. Bovendien werd een aanvang gemaakt met sociale voorzieningen, die later zouden uitgroeien tot een sociale wetgeving waardoor de algemene situatie voor de arbeiders zeer verbeterde.

In dit verband spreekt men wel eens van een „relatieve” verarming, waarmee men tot uitdrukking wil brengen dat de arbeiders enerzijds hun bestaansniveau in de hoogte zien gaan, maar dat anderzijds de ontwikkeling van de maatschappij zoveel nieuwe behoeften heeft geschapen die door de rijken (die een nog veel sterkere inkomensvergroting hebben gekregen dan de armen) wel en door de arbeiders niet bevredigd kunnen worden, dat bij de laatsten het gevoel van armoede toeneemt, ondanks dus de absolute stijging van het bestaansniveau.

De crisistheorie.

De ontwikkeling leidt tot geweldige, door Marx voorziene economische crises die in hevigheid toenemen en elkaar met steeds korter tussenpoos opvolgen. Het steeds meer in armoede gerakende proletariaat kan de producten van de ondernemers niet meer kopen en een afzetcrisis volgt. De ondernemer gaat als tegengmaatregel over tot het verlagen van de lonen. Het proletariaat verarmt nog meer en kan nog minder kopen. De ondernemer blijft weer met zijn voorraden zitten en het proces kan opnieuw beginnen. Er ontstaat dus een noodlottige cirkelgang. Bij de voortschrijding van de techniek met toenemende productiemogelijkheid wordt het gevaar voor dergelijke crises groter.

De ineenstortingstheorie.

De voortdurende crises zullen tot een hoogtepunt komen en tenslotte zullen de tegenstellingen zo groot geworden zijn, dat de maatschappij niet meer als een eenheid kan blijven bestaan en het systeem vastloopt. In deze ontwikkeling naar de ineenstorting heeft de klassenstrijd een belangrijke rol te vervullen; immers, deze verscherpt de tegenstellingen en versnelt daardoor de beweging in de kapitalistische maatschappij.

Critiek.

Ook dit toekomstbeeld van Marx is maar in geringe mate realiteit geworden. Ineenstortingen met een frequentie en in een mate zoals Marx ze verwachtte, hebben zich niet voorgedaan. Roven-

dien heeft de klassenstrijd in vele landen opgehouden te bestaan; over het algemeen is in plaats van een verscherping een vermindering van de tegenstellingen waar te nemen.

Dit derde deel van Marx' economische theorieën vormt wel een van de zwakste zijden, omdat de feiten veel achterhaald hebben. Desondanks gaat er een grote aantrekkingskracht van uit, omdat het de noodwendige ontwikkeling naar een socialistische maatschappij predikt.

DE POLITIEKE BASIS VAN HET MARXISME

Dit onderdeel van de Marxistische leer, ook wel de staats- en revolutietheorie genoemd, is zoals praktisch alle andere Marxistische theorieën niet origineel, doch gebaseerd op Franse ideeën.

De communistische staatstheorie houdt zich bezig met de Staat en met de middelen die kunnen en moeten dienen om de Staat te doen verdwijnen. In feite hebben wij hier dus te doen met een negatieve theorie. Er zijn velerlei staatsopvattingen en deze bewegen zich tussen de uiterste polen van het anarchisme met een absolute afwijzing van de Staat en het etatisme met een overdreven verheerlijking van de Staat.

De communistische staatsopvatting is in wezen een anarchistische; in de communistische gemeenschap zal immers geen Staat meer zijn. Marx kent aan de Staat geen positieve, constructieve betekenis toe; hij ziet in de Staat slechts een apparaat dat door de heersende klasse wordt gebruikt om het proletariaat te onderdrukken. Zelfhandhaving is dus de enige doelstelling van de Staat, die een element vormt van de geestelijke bovenbouw en door de economische onderbouw wordt bepaald.

politiek	recht	moraal	kunst	gods- dienst	geestelijke bovenbouw
					economische onderbouw

of ook wel als volgt aangegeven:

moraal	kunst	godsdiens	geestelijke bovenbouw
recht	politiek		
productieverhoudingen			economische onderbouw
productiekrachten			

De productiekrachten roepen in het leven bepaalde productieverhoudingen. Deze moeten gelegaliseerd worden en leiden tot het juridisch element van de geestelijke bovenbouw. Ieder juridisch systeem hangt ten nauwste samen met het in het betreffende land heersende politieke systeem. Zo is in een landbouwstaat de wetgeving sterk agrarisch afgestemd en in de politieke machtvorming

zal de invloed van de landbouw sterk zijn. Dit juridisch-politieke gedeelte van de geestelijke bovenbouw scheidt zich nu ook een geestelijke sfeer in overeenstemming met haar belangen.

Marx en Engels spreken over de navolgende maatschappijfasen:

1. de primitieve gemeenschap in het oertijdperk met haar collectief bezit. In zekere zin wil het Marxisme daarnaar terug, namelijk wat betreft het collectief bezit. Reeds in deze gemeenschap kwam de neiging naar voren om anderen voor zich te laten werken. Deze situatie evolueerde naar de volgende fase:
2. de slavengemeenschap. Hierin zien wij de eerste symptomen van de klassenstrijd, namelijk de tegenstelling tussen slaven en heren. Deze tegenstelling leidde tot slavenopstanden, die het feodale tijdperk inluidden.
3. de feodale gemeenschap. Hierin vormt zich de tegenstelling baron - lijfeigene en de spanning tussen beiden leidde via een revolutie naar de volgende fase.
4. de kapitalistische maatschappij. De belangrijkste tegenstelling hierin is die tussen kapitaal en arbeid. Bij het te groot worden van de tegenstellingen zal deze maatschappij uiteenvallen en via een revolutie overgaan in de volgende fase.
5. de dictatuur van het proletariaat of ook wel de socialistische maatschappij genaamd. Deze fase zal nog wel enige kenmerken van de kapitalistische maatschappij in zich dragen, doch zal deze kenmerken tenslotte geheel over boord werpen om dan over te gaan in de eindfase, de communistische maatschappij. Hoewel er, zoals de naam reeds aangeeft, in de overgangsfase sprake zal zijn van een dictatuur, ziet de Marxist hierin geen overwegend bezwaar; immers, het gaat hier om een dictatuur van de meerderheid over de minderheid.

We zien dus, dat de overgang naar een volgende fase steeds verloopt in een revolutionaire situatie. De communist is ervan overtuigd, dat de communistische maatschappij er zal komen („mit Naturnotwendigkeit”, zoals Marx zelf aangaf); hij ziet in de revolutie echter het middel om deze komst te versnellen.

Marx was er enerzijds van overtuigd dat de Staat, het machtige onderdrukkingsapparaat in de kapitalistische maatschappij, moest verdwijnen, doch anderzijds was hij een typische Duitser met een groot gevoel voor orde. Van een plotselinge, totale staatsafschaffing vreesde hij een chaos, een chaos die de overwonnen kapitalisten aanleiding zou geven alles in het werk te stellen om hun oude positie te heroveren. Daarom zal in de dictatuur van het proletariaat de Staat met haar hulpmiddelen tijdelijk nog nodig zijn. Ook voor kwesties op economisch terrein zal er na de revolutie een regelend apparaat nodig zijn. Bij het beter worden van de omstandigheden echter zal de behoefte aan

contra-revolutionnaire bewegingen verminderen en de noodzaak voor het hebben van een apparaat ter onderdrukking van dergelijke bewegingen dienovereenkomstig geringer worden. De Staat zal in de dictatuur van het proletariaat dus langzaam maar zeker wegwijnen en afsterven.

Bij de behandeling van het Leninisme en Stalinisme zal blijken, dat zowel Lenin als Stalin deze theorie hebben gewijzigd.

Critiek.

1. De Staat is nimmer zonder meer een afspiegeling geweest van de economische omstandigheden; slechts kan er sprake zijn van een beïnvloeding van de economische structuur op die van de Staat.
2. Volgens Marx is de Staat er nooit op uit geweest om de belangen der onderdanen te behartigen, doch is alleen zelfhandhaving altijd haar uitsluitend doel geweest. Ook dit is in tegenspraak met de praktijk.
3. De gedachte dat er ooit een menselijke samenleving zou kunnen bestaan welke het zonder Staat kan stellen, moet als een utopie worden beschouwd.

Revoluties hebben altijd grote structuurveranderingen in de samenleving veroorzaakt. Denken wij slechts aan de Franse revolutie van 1789 en de Russische revolutie van 1917. De eerste deed niet alleen het aanzien van Frankrijk volkomen veranderen, doch had ook een grote invloed op de maatschappij buiten Frankrijk. De tweede is in feite de oorzaak van de huidige verdeling van de wereld in twee kampen met alle consequenties daarvan, al blijft het natuurlijk altijd de vraag hoe de wereld er zou hebben uitgezien, als er geen Russische revolutie had plaats gevonden.

Uit zijn revolutietheorie blijkt duidelijk, dat Marx grote betekenis aan de revolutie hechtte. Hij was, aanvankelijk althans, er van overtuigd dat een gewelddadige revolutie niet te vermijden was, omdat de heersende klasse zich met alle middelen tegen haar onttroning zou verzetten.

Ter bereiking van de volgende fase op de weg naar de communistische maatschappij zal dus een revolutie noodzakelijk zijn en om deze revolutie met succes uit te voeren zal zij in de eerste plaats beheerst moeten worden door het principe, dat het sluiten van bondgenootschappen met andere groeperingen geboden zal zijn om na het bereiken van de volgende maatschappijvorm de tijdelijke bondgenoten desnoods als de ergste vijand te gaan bestrijden. Marx leefde in de tijd van de opkomst van de bourgeoisie, die nog in een felle strijd met het feodalisme was gewikkeld. De bourgeoisie moest in deze strijd gesteund worden om via de burgerlijke revolutie te komen in de volgende maatschappijvorm, de kapitalistische maatschappij.

In de kapitalistische maatschappij zou het proletariaat met alle kracht dezelfde bourgeoisie moeten bestrijden om via de proletarische revolutie de socialistische maatschappij te kunnen vestigen. Het bondgenootschap met de bourgeoisie was dus alleen maar een vorm van tactiek en hief de wezenlijke tegenstellingen niet op.

Een tweede principe waarop Marx' revolutietheorie zich baseert, is: de volgende fase zal pas via een revolutie bereikt kunnen worden, als de bestaande maatschappijvorm tot volledige ontwikkeling is gekomen. Indien het eerst vestigen van een bourgeoisstaat de noodzakelijke voorwaarde voor een proletarische revolutie is, dan geldt dit ook voor de volledige ontwikkeling van die bourgeoisstaat, hetgeen dus neerkomt op de volledige ontwikkeling van het kapitalisme.

Dit principe wijzigde Marx alleen ten opzichte van Rusland. In dit land was volgens hem de volledige ontwikkeling van het kapitalisme geen noodzakelijke voorwaarde voor de proletarische revolutie. Deze wijziging werd door zijn orthodoxe aanhangers niet al te gunstig opgenomen; immers, volgens hun dialectische denkwijze zagen zij de ontwikkeling van de maatschappij als volgt: feodalisme (these) - kapitalisme (antithese) - socialistische maatschappij (synthese).

Marx' standpunt ten aanzien van de ontwikkeling in Rusland werd later door de Bolsjewiki overgenomen.

Omstreeks 1900 is er een stroming in het Marxisme gekomen die een herziening, revisie van het Marxisme voorstond. De aanhangers van deze beweging werden dan ook revisionisten genoemd. Zij wilden een revisie van Marx' leer wat de volgende punten betreft:

1. In zijn uiterste consequentie is het historisch materialisme niet te aanvaarden. De ontwikkeling van de maatschappij wordt ook door andere dan economische factoren bepaald.
2. De arbeidswaardeleer is onjuist, hetgeen geheel of gedeeltelijk ook geldt voor de zogenaamde bewegingswetten in de kapitalistische maatschappij.
3. Niet de klassenstrijd en de revolutie, maar de evolutionaire weg van overleg en samenwerking leidt naar het doel.

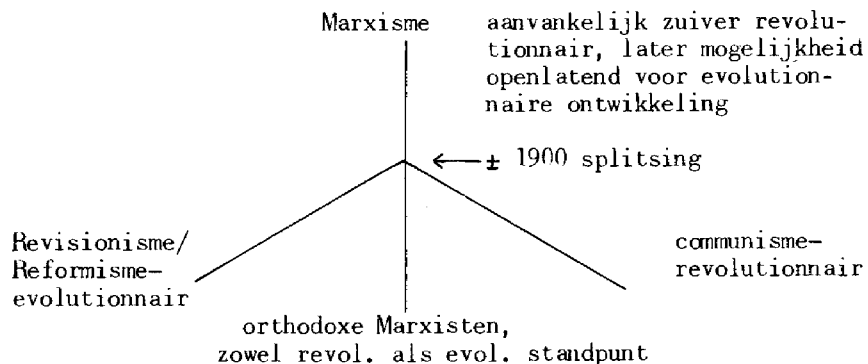
Op basis van het derde punt - geen revolutie, maar geleidelijke hervormingen - ontstond een groep die werd aangeduid met de naam van „Reformisten”. Revisionisme en Reformisme hebben het aanzien gegeven aan een nieuwe socialistische beweging die ten slotte weinig meer gemeen had met het oorspronkelijk Marxisme.

In dit verband moet nog worden opgemerkt, dat de opvattingen van Marx over de revolutie zich in de loop van zijn leven enig-

zins wijzigden. In het „Communistisch Manifest” sprak hij over de gewelddadige revolutie als de enige mogelijkheid om de nieuwe maatschappij te verwezenlijken. In zijn latere leven meende hij echter, dat in bepaalde landen, zoals Engeland en de Verenigde Staten, deze nieuwe maatschappij wel geleidelijk gevestigd zou kunnen worden.

Tussen de beide hierbovengenoemde stromingen heeft zich later nog een derde ontwikkeld, die der orthodoxe Marxisten. De aanhangers van deze stroming kunnen zich wat het revolutie-standpunt betreft altijd op Marx beroepen. Zij huldigen namelijk de opvatting dat, als het niet anders kan, het middel van de revolutie moet worden toegepast maar dat, als de omstandigheden zulks toelaten, de revolutie ook achterwege kan worden gelaten. In deze opvatting is dus zowel het standpunt van de oude als dat van de jonge Marx terug te vinden.

Schematisch wordt het totale beeld dus:

LENINISME

Nikolaj Lenin, pseudoniem van Wladimir Iljitsj Oeljanov, werd in 1870 geboren in een burgerlijk milieu van intellectuelen. Zijn latere revolutionaire activiteit werd in sterke mate beïnvloed door het feit, dat een oudere broer werd opgehangen wegens een aanslag op Tsaar Alexander II in 1881. Deze gebeurtenis maakte op de jonge Lenin een zeer sterke indruk.

De zeer begaafde Lenin legde zich toe op de rechtenstudie en hij was een student die ver boven het gemiddelde peil uitsteeg. Bij zijn aanraking met de arbeidsbeweging in Moskou en Petersburg ontwaakte bij Lenin al spoedig het besef, dat deze beweging voorbestemd was om een belangrijke rol te gaan spelen en zijn streven ging al spoedig de richting uit naar het stichten van een revolutionaire arbeidersbeweging. In 1897 werd hij medeoprichter van de „Strijdliga voor bevrijding van de arbeidersklasse”, waaruit zich de Russische sociaal-democratie ontwikkelde. Zijn revolutionaire activiteit bracht hem in aanraking met de Ochrana en dit leidde tot zijn verbanning naar Siberië in 1897, welke tot 1900 zou duren. Tijdens zijn verbanning trad hij in 1898 in het huwelijk met Nadesjda Kroepkaja, in hetzelfde jaar dat de Russische Sociaal-Democratische Partij tot stand kwam. De jaren van zijn verbanning waren geen verloren jaren voor Lenin; integendeel, hij gebruikte deze voor het maken van een zeer intensieve studie van het communisme.

Reeds spoedig na zijn terugkeer uit ballingschap kwam hij door zijn onblusbare activiteit opnieuw in aanraking met de politie en nog in 1900 besloot Lenin naar het buitenland uit te wijken om van daaruit de communistische beweging te leiden. Tijdens zijn verblijf in het buitenland stichtte hij, tezamen met o.a. Martow en Plechanow, te Munchen het blad Iskra (de Vonk).

Het einde van de Russisch-Japanse oorlog (1904-1905) bracht een nederlaag voor de Russen. De slechte toestanden waarin het land door de ongelukkig verlopen oorlog was geraakt, zag Lenin als een gunstige voedingsbodem voor de door hem nagestreefde revolutie. De directe aanleiding tot de revolutionaire beweging van 1905 vormden de gebeurtenissen op 22 Januari 1905, de dag die later in de historie bekend is geworden onder de naam van „Bloedige Zondag”. Op deze dag vond de tocht naar het Winterpaleis plaats met het doel de Tsaar een petitie te overhandigen. De betoging, die onder leiding stond van de priester Gapon, had niets provocerends. Nicolaas II reageerde echter op hoogst ongelukkige wijze op deze betoging. Hij gaf een troep Kozakken opdracht het vuur te openen op de ongewapende mensenmenigte, waardoor de vredige tocht in een bloedbad veranderde. Grote onrust en verzet tegen de tsaristische terreur waren het gevolg.

Overal braken stakingen uit, waarbij als eis onder meer het bijeenroepen van de Doema werd gesteld. Op het slagschip Potemkin brak munterij uit. In October 1905 was de toestand zo gespannen, dat de Tsaar toezegde de Doema bijeen te roepen. Hierop volgde een teruggang in de stakingsbeweging en nam het verzet van de bevolking in heftigheid af, van welke ontwikkeling de regering gebruik maakte om de opstand met bloedig geweld te onderdrukken.

Lenin week uit naar Zwitserland, van waar uit hij onvermoeid voortging met de verdere voorbereiding en aanwakkering van de revolutie. De voor het tsaristische Rusland zeernadelig verloopende eerste wereldoorlog gaf Lenin opnieuw een kans zijn plannen ten uitvoer te brengen. De Duitsers boden hem de gelegenheid in een geblindeerde trein door Duitsland naar Rusland te reizen, in de hoop hierdoor hun eigen oorlogskansen te vergroten. Zij verwachtten namelijk, dat Lenin bij een eventuele machtsovername tot een vroegtijdige vrede met de centrale mogendheden zou besluiten.

Lenin trof het land in een slechte toestand; de levensmiddelen-toestand was netelig, de tegenstelling nog meer toegespitst. In Februari 1917 kwam het proletariaat van Petersburg in opstand en in Maart was Nicolaas II gedwongen af te treden, waarbij de uitvoerende macht overging in de handen van een voorlopige regering, samengesteld uit vertegenwoordigers der bourgeoisie uit de Doema en tevens als enig socialist Kerensky. Daarnaast werden door de arbeiders en soldaten Sovjets (raden) gevormd, welke in scherpe tegenstelling stonden tot de voorlopige regering, vooral na de terugkeer uit de emigratie van Lenin en Trotzki. Het door Lenin ontvouwde programma van de bolsjewiki sloot geheel aan bij de wensen van het volk (o.a. onmiddellijke vrede met de centrale mogendheden). Onder druk van de in Mei plaats hebbende demonstraties werden enige mensjewiki en sociaal-revolutionairen in de voorlopige regering opgenomen, maar aan de feitelijke toestand veranderde dit niets.

In Juli kwam het onder leiding van de bolsjewiki weer tot grote demonstraties, doch de voorlopige regering sloeg deze uiteen en Lenin was genoodzaakt te vluchten naar Finland. De voorlopige regering, nu onder leiding van Kerensky gekomen, deed een poging om de revolutionaire beweging geheel neer te slaan en slechts de bolsjewiki bleken bij machte de arbeidersmassa te organiseren en zodoende een sterk tegenfront te vormen. In October achtten de bolsjewiki hun macht groot genoeg om tot een gewapende opstand te besluiten. Op 25 October 1917 namen zij de macht in handen. Leider van de nieuwe regering werd Lenin, de man die ondanks vele tegenslagen met een bijkans onbegrensd optimisme was voortgegaan op de weg die hij als de enig juiste zag, de weg die voert naar de communistische maatschappij.

Het is wellicht nuttig in dit verband iets te zeggen over de termen bolsjewiki en mensjewiki. Deze termen zijn geboren op een congres van Russische revolutionairen in 1903 te Londen. Lenin was aan het einde van dit congres met zijn partij in de meerderheid (bolsjewiki betekent meerderheidspartij), terwijl zijn tegenstanders bij die gelegenheid de minderheid vormden (mensjewiki betekent minderheidspartij). De verschillende opvattingen van deze groepen ontwikkelden zich later tot de hierboven aangegeven tegenstelling tussen Revisionisten/Reformisten en Communisten.

In de persoon van Lenin, de man die niet alleen de opvolger van Marx was, maar tevens de belangrijkste bouweraan het Russische communisme, werd de zo zeldzame combinatie van enerzijds de denker en anderzijds de organisator inderdaad aangetroffen. Reeds vrij snel na het succesvol ten uitvoer brengen van de revolutie ging zijn gezondheid achteruit en in 1923 was hij reeds bijna geheel aan het ziekbed gekluisterd. Het acuut geworden probleem van de opvolging bracht tenslotte de oplossing dat Stalin, dank zij een aantal handige manipulaties, als opvolger zou optreden, hoewel Lenin waarschijnlijk meer voor Trotzki voelde. In 1924 stierf Lenin. Nog steeds defileren dagelijks duizenden langs zijn gebalsemd lichaam, opgebaard in het Lenin-mausoleum te Moskou.

Het communisme van Marx, van oorsprong volkomen Westers, werd door Lenin ingevoerd in een Slavisch land met een volkomen verschillend heden maar vooral ook verleden in vergelijking met de Westerse wereld. Dat Lenin er met succes in geslaagd is dit stelsel in deze volkomen verschillende wereld in te voeren, is alleen te begrijpen wanneer men het recente Russische verleden eerst aan een nadere beschouwing onderwerpt.

Voor de ontwikkeling van de revolutionaire gedachte in de 19e en het begin van de 20e eeuw is één merkwaardige groep van grote betekenis geweest, de zogenaamde intelligentia. Het begrip „intelligentia” is uiterst ingewikkeld en het omvat veel meer dan wat wij als intellectuelen aanduiden. In deze groep bevonden zich elementen uit de Russische adel, geestelijken, kunstenaars, mensen uit het volk; kortom het was de meest heterogene groep die men zich denken kan. Het element dat zij echter allen gemeen hadden, was het verzet tegen de heersende toestanden en het onrecht en de tyrannie van de Staat. Binnen de groep van intelligentia treffen wij allerlei, soms radicaal tegengestelde, richtingen aan, die ieder min of meer de ontwikkeling van het Russische communisme in de hand hebben gewerkt. De voornaamste van deze richtingen zullen wij de revue laten passeren.

In het begin van de vorige eeuw rezen in militaire kringen in Rusland bezwaren tegen het door de Tsaar gevoerde beleid. In

December 1825 leidde dit tot een opstand te Petersburg van een groep officieren, bekend geworden onder de naam van Dekabristen. De deelnemers aan deze opstand waren officieren die van de onzekerheid inzake de troonsopvolging gebruik wilden maken om een constitutioneel bewind te vestigen. De opstand, die weinig ondersteuning vond bij de bevolking, werd echter bloedig onderdrukt waarmee het eerste dreunen van de revolutie was verstomd.

In de veertiger jaren kwamen twee groepen op, de Slavophielen en de Westerlingen. De Slavophielen huldigden het beginsel dat het Slavendom vrij moest blijven van Westeuropese invloeden, met andere woorden zij stonden een ontwikkeling van Rusland uit eigen kracht voor. De Westerlingen stonden een tegengesteld standpunt voor. Zij wilden Rusland juist tot ontwikkeling brengen door een nauwe samenwerking met het Westen. Vooral het utopisch socialisme van de Franse socialisten heeft grote invloed op hen gehad. Deze twee groepen waren juist door de tegenstelling die tussen hen bestond van belang, omdat door deze tegenstelling de maatschappij van die dagen meer in beweging werd gebracht.

In de zestiger jaren ontpopten zich andermaal twee nieuwe richtingen, namelijk het anarchisme en het nihilisme, die van invloed zijn geweest op de latere ontwikkeling van het Russische communisme. De aanhangers van het anarchisme stellen, dat elk gezag een belemmerende factor vormt. Alles moet worden overgelaten aan het vrije spel der menselijke krachten. Het gemeenschapsgevoel houdt de samenleving in stand. De groep van de nihilisten wordt gevormd door hen die een totale morele wending voorstaan, daarbij de oude vormen en zedelijke overwegingen als waardeloos, nihil bestempelend. Zij hadden een overdreven waardering voor de natuurwetenschappen en de economie en waren pur sang materialisten, aan wie iedere metafysische voorstelling vreemd was. Dit nihilisme, ontstaan als cynisch realisme uit reactie op het romantisch idealisme gepersonifieerd in de figuur van Bazarow in Toergenev's „Vaders en Zonen”, ging over in sociaal-anarchistische activiteiten, het nihilisme van de daad, dat tenslotte culmineerde in diverse aanslagen en de vermoordding van Tsaar Alexander II in 1881.

Omstreeks 1870 kwam een nieuwe groep naar voren, die der „narodniki” (volksvrienden). De leuze van deze groep luidde: „terug naar het volk”. De aanhangers van deze beweging zochten in hun opvattingen een compromis tussen die van de slavophielen en die der westerlingen. De arbeidsbeweging boezemde hen vrees in, de boerengemeenschap zagen zij als grondslag voor een sociale samenleving. Uit de linkervleugel van de narodniki zijn later verscheidene terroristen voortgekomen. Lenin beschouwde deze beweging als utopisch en bestreed haar op deze grond.

Omstreeks 1880 verenigden een aantal Russische emigranten in West-Europa zich in een groep onder de naam van „de Bevrijding van de Arbeid”. Tot deze groep behoorde o.a. Plechanow, die men als de geestelijke voorloper van Lenin kan beschouwen. Hij leerde dat ook in Rusland iedere fase, dus ook de kapitalistische fase, eerst geheel doorlopen moest worden alvorens een volgende fase op de weg naar de communistische maatschappij ingetreden kon worden. In dit opzicht keerde hij zich dus eigenlijk tegen zijn grote meester Marx, die immers op dit punt voor Rusland een uitzondering maakte en meende, dat Rusland de kapitalistische fase kon overslaan. Uit deze richting en die der narodniki is in 1898 de Russische Sociaal-Democratische Arbeiders Partij ontstaan.

Uit deze nog summier gehouden opsomming blijkt wel duidelijk welk een belangrijke rol de intelligentia en de in deze groep voorkomende stromingen hebben gespeeld als wegbereiders voor het later via een gewelddadige revolutie aan de macht gekomen Russische communisme. Als wij ons afvragen hoe het komt dat Rusland tot een omarming van het communisme is gekomen, dienen wij steeds voor ogen te houden het Russische verleden en de in vergelijking met het Westen geheel andere ontwikkeling die Rusland in dit verleden heeft doorlopen.

Naast de persoon van Lenin en het Russische verleden is er een derde factor die van belang is om genoemd te worden bij een beschouwing over het Russische communisme en wel het Russische volkskarakter. In de Russische mens heeft altijd de drang geleefd naar het radicale, het oneindige, het uiterste. Voor deze mens geldt in zeer sterke mate het „alles of niets”. In zijn karakter zijn onbeheerstheid en felheid besloten. De grootste tederheid en de ergste wreedheid liggen er vaak heel dicht naast elkaar. In zijn boek „de Idiot” laat Dostojewski de hoofdpersoon zeggen: „wanneer bij ons iemand tot het katholicisme overgaat, dan wordt hij beslist Jezus en dan nog wel een der meest onderaardse; wanneer hij atheïst wordt, dan zal hij ongetwijfeld gaan eisen dat het geloof in God met geweld, dat is dus met het zwaard, worde uitgeroeid!”

Door het Russisch-Orthodoxe geloof, dat eeuwenlang grote invloed op het volk heeft gehad, heeft de Russische mens bovendien een sterk dogmatische instelling. Hij heeft de neiging om zich te binden aan een orthodoxe leer, die dan ook als de enige ware wordt beschouwd. In verband hiermede staat de missionaire inslag. In de Rus leeft sterk het idee iets aan deze wereld te moeten brengen.

Daarenboven heeft het Russische volk als geen ander in de loop der eeuwen geleerd om veel leed te dragen en het heeft daardoor een soort natuurlijke bereidheid om zware offers te brengen.

Vershillende van de hiervoren genoemde elementen vinden hun bevrediging in het communisme. Immers dit communisme is een geloof dat uitgedragen moet worden en het is ook een afgeronde levens- en wereldbeschouwing die geen vraag onbeantwoord laat en dus een maximum aan zekerheid biedt. De Russische communist geeft zich met zijn gehele hart aan het communisme. Hij is daarbij streng orthodox; iedere afwijking van de leer wordt als een ernstige ketterij beschouwd. Tenslotte is hij zelfs bereid voor dit communisme alles op te offeren.

In dit door verschillende factoren voor het communisme niet ontoegankelijke Rusland kwam Lenin naar voren om er het Westers georiënteerde Marxisme in de praktijk te gaan brengen. Lenin's doctrinaire bijdrage is door Stalin als volgt gekarakteriseerd: „Leninisme is Marxisme van het tijdvak van het imperialisme en de proletarische revolutie” en inderdaad bewegen de aanvullingen van Lenin op de leer van Marx zich grotendeels op dit terrein. Doch ook op andere punten ging Lenin tot een bewerking van de oorspronkelijke Marxistische opvattingen over, zodat de totale bijdrage van Lenin als volgt kan worden onderverdeeld:

- a. zijn theorie omtrent de strategie en tactiek van de proletarische revolutie
- b. zijn theorie omtrent de dictatuur van het proletariaat
- c. zijn theorie omtrent de rol en de betekenis van de communistische partij
- d. zijn theorie omtrent het kapitalistische imperialisme.

De proletarische revolutie.

Lenin was inderdaad degene die zich met recht de man kon achten om over dit deel van de Marxistische leer een nieuw licht te doen schijnen. Marx heeft wel veel over de revolutie geschreven, maar van dichtbij heeft hij er nooit een meegemaakt; de revoluties van 1848 en 1871 heeft hij slechts van verre ervaren. Lenin daartegen heeft in de revolutie van 1905 en in de beide revoluties van 1917 zelf een belangrijke rol gespeeld. Speciaal de October-revolutie van 1917 wordt nog steeds de verschillende communistische partijen in de wereld als het klassieke voorbeeld van een revolutie voorgehouden.

Volgens Lenin is revolutie alleen mogelijk in een situatie dat de lagere klassen niet voort willen en de hogere klassen niet voort kunnen gaan op de oude voet. Deze situatie zal dus bereikt zijn, als het proletariaat zich bewust is geworden van zijn historische roeping, wanneer het zich er dus van bewust geworden is, dat de productiemiddelen in handen behoren van de gemeenschap en derhalve ontnomen dienen te worden aan de kapitalisten.

De dictatuur van het proletariaat.

De revolutie moet de vernietiging van de bourgeoisstaat brengen en de vervanging hiervan door een nieuwe regeringsvorm: de dictatuur van het proletariaat. Hoewel Lenin zich ook in dit opzicht baseerde op de theorieën van Marx en Engels, geeft hij toch een ietwat afwijkende interpretatie van het begrip „dictatuur van het proletariaat”. Terwijl Marx en Engels ervan overtuigd waren dat de Staat in deze dictatuur van het proletariaat zou wegwijnen, was Lenin van mening dat de Staat na de revolutie nog een opbouwende taak heeft. Overigens had Lenin aanvankelijk zeer naïeve ideeën over het besturen van de Staat. Hij meende dat iedere gewone arbeider, mits hij de kunst van lezen en schrijven maar machtig was, tot organisatorisch werk in staat was. Na de in de praktijk hiermee opgedane ervaring moest hij al spoedig dit standpunt verlaten en tot de erkenning komen, dat de arbeiders bij hun bestuurswerkzaamheden de hulp van de tot de omvergeworpen klasse behorenden niet konden ontberen.

De communistische partij.

De opvattingen van Lenin omtrent de partij gaan veel verder dan het oorspronkelijke Marxisme. Terwijl Marx over de partij sprak als de *voorhoede* van het proletariaat, beschouwde Lenin haar als zijn *meester* die het proletariaat niet alleen moet leiden, doch zelfs beheersen. Hij maakt een onderscheid tussen de communistische partij voor en na de revolutie.

Wanneer men revolutie wil maken - en deze is absoluut noodzakelijk ter bereiking van de communistische maatschappij - dan moet men ook een apparaat hebben om deze revolutie te doen uitvoeren. Tot dit doel heeft men niets aan een grote partij met vele leden die alleen maar sympathiseren met de partij, doch verder geen activiteit ontplooiën. Het enige apparaat dat met succes een revolutie zal kunnen uitvoeren, is een kleine militante partij met een sterk gezag en een ijzeren partijdiscipline. Deze partij moet zich niet in een sectarisch bestaan terugtrekken, maar moet er totalte prijs naar streven in contact met de massa te blijven. Dit kan zij bereiken door in allerlei organisaties, zoals vakbonden, door te dringen, door samenwerking met de leiders van de niet-communistische organisaties of door een beroep te doen op de gewone leden van deze organisaties. De grote opgave voor de partij zal zijn om bij het streven naar macht de kunst te verstaan een volkomen trouw zijn aan de partijbeginselen te combineren met het vermogen noodzakelijke bondgenootschappen te sluiten. Een goed revolutionair zal dienen te begrijpen, dat het in de praktijk niet mogelijk zal zijn het gestelde doel langs een rechte weg te bereiken, zonder daarbij enig obstakel te ontmoeten. Het zal meermalen nodig zijn om zig zag-wegen te bewandelen;

het zal onvermijdelijk zijn om soms een stap terug te doen om er daarna pas twee vooruit te kunnen maken.

Na de revolutie bereikte Rusland de fase van de dictatuur van het proletariaat. Welke rol heeft de partij in deze tijd te vervullen? Lenin was van opvatting dat slechts een „ijzeren partij” de te vervullen taak tot een goed einde zal kunnen brengen en dat, gezien het feit dat Rusland het eerste land was waar de dictatuur van het proletariaat werd bereikt, de Russische communistische partij de leiding moest nemen in de strijd ter verwezenlijking van de wereldrevolutie. De nationale communistische partijen moesten zich hiernaar richten.

Als organisatorisch partijbeginsel voerde Lenin in het „democratisch centralisme”, hetgeen wil zeggen dat er enerzijds in belangrijke mate van democratie sprake is (verkiezing op democratische grondslag door de leden of gedelegeerden van alle belangrijke partij-instanties; de verplichting van iedere partij-instantie om regelmatig verantwoording van haar werkzaamheden aan de partijorganisatie af te leggen; het recht van de leden om in democratische trant te discussiëren over partijkwesties), maar dat er anderzijds een sterke centrale leiding is (wanneer eenmaal een besluit genomen is, moet de minderheid zich onvoorwaardelijk bij de meerderheid neerleggen; zelfs wordt verwacht, dat zij die de minderheid vormen zich geestelijk zo weten om te schakelen, dat zij propaganda kunnen maken voor dat waartegen zij zich eerst hebben uitgesproken).

Het kapitalistische imperialisme.

Het lag volkomen in de lijn, dat Lenin het oorspronkelijke Marxisme heeft uitgebreid met enkele theorieën over het imperialisme. In zijn tijd immers zag men juist de grote bloei van het imperialisme, waaronder kan worden verstaan het streven van een staat naarmachtsuitbreiding, meestal – hoewel niet noodzakelijk – gepaard gaande met een streven naar gebiedsuitbreiding.

Lenin noemt het imperialisme de hoogste vorm van kapitalisme en geeft de volgende kenmerken:

- 1) Imperialisme betekent een voortdurende accumulatie van kapitaal; dit als uitvloeisel van het verschijnsel van koloniën. De koloniën betekenen enerzijds een uitbuiting van de inheemse bevolking, welke voor zeer lage lonen voor de werkgevers werken, waardoor deze tegen minimale prijzen aan hun grondstoffen komen en anderzijds vormen deze koloniën voor de imperialistische landen een belangrijk afzetgebied. Weliswaar krijgen de arbeiders in de uitbuitende landen het iets beter, maar deze vooruitgang is alleen te danken aan de uitbuiting van het nieuw geschapen proletariaat in de koloniën.

- 2) Het imperialisme bevat inwendige tegenstellingen die noodzakelijk moeten leiden tot ineenstorting van het kapitalisme. De belangrijkste dezer tegenstellingen is die tussen uitbuitende en uitgebuite landen. Het nieuwe proletariaat in de uitgebuite landen versnelt de kans op revolutie.
- 3) Het imperialisme zet de wet van de ongelijke ontwikkeling in beweging. Ging onder de vorige fase van het kapitalisme de ontwikkeling van de landen vrijwel gelijk op, nu is het mogelijk dit sprongsgewijs te doen door geld in een bepaald land te investeren.
- 4) In het streven naar steeds verdere machtsuitbreiding zullen de imperialistische machten met elkaar in botsing komen en deze spanningen zullen tenslotte resulteren in een onvermijdelijke oorlog.

STALINISME

Voor een goed begrip van het Stalinisme is het noodzakelijk eerst het Leninisme en de achtergronden hiervan te leren kennen en deze kennis zal slechts verkregen kunnen worden, wanneer de verschillende factoren en onderdelen waaruit het is opgebouwd, in aanmerking worden genomen. Het hoofdbestanddeel van het Leninisme wordt gevormd door de Marxistische theorieën. Kennis hiervan is dus in de eerste plaats noodzakelijk om tot een volledig en juist begrip van het Leninisme te geraken. Het Marxisme, een Westerse leer, is in Rusland geïmporteerd en daar omgevormd en bijgewerkt tot het product van thans. Vandaar dat naast kennis van het Marxisme zelf ook begrip van de Russische geschiedenis en de Russische mentaliteit noodzakelijk is. En om het Leninisme geheel en juist te kunnen verstaan is het daarnaast en in het bijzonder van belang de persoon van Lenin zelf te doorgronden en kennis te nemen van diens bijdragen aan de Marxistische leer.

Naast de hierboven genoemde factoren zijn het de bijdragen van Stalin aan het oorspronkelijke Marxisme en de persoon van Stalin zelf, waardoor het huidige Stalinisme wordt gevormd. Zo moet Stalin dus —naast Marx, Engels en Lenin— worden beschouwd als de vierde belangrijke bouwer aan de communistische leer.

Stalin is een wel zeer omstreden figuur. Hij wordt zowel in velerlei toonaarden bezongen als heftig aangevallen en verguisd. Op 21 December 1879 werd Stalin geboren in het stadje Gori, dat op de route van Tiflis naar Batoem in de randprovincie Georgië ligt. Er zijn meer grote mannen in de wereldgeschiedenis die aan de rand van hun land werden geboren; zo zag Napoleon op Corsica het levenslicht en Hitler in Oostenrijk. De eigenlijke naam van Stalin is Jozef Dsjogasjwili. Zijn vader was schoenmaker; deze overleed toen Stalin elf jaar oud was. Stalin was het vierde kind uit dit huwelijk; de eerste drie waren echter reeds jong gestorven. Stalins moeder, die wilde dat er iets uit de kleine Jozef zou groeien, liet hem het seminarium bezoeken. Het was niet om religieuze redenen, dat zij haar zoon geestelijke wilde laten worden. Zij vond het voor alles noodzakelijk, dat haar zoon een hoge sociale positie zou bekleden en omdat er voor hem praktisch geen andere mogelijkheden waren om dit doel te bereiken, moest de eerste stap in deze richting zijn het toetreden tot de geestelijke stand. Het seminarium dat door Stalin werd bezocht, was tegelijkertijd internaat en dit gesloten milieu gaf aan de leerlingen een bepaalde vorm. Het was als het ware een geestelijk cadettencorps. De leerlingen werden zo doordrongen van een bepaalde denkwijze zonder verdere motivering, dat deze een wezenlijk deel van henzelf werd.

In die tijd leefde Georgië onder de druk van het Tsaristische Rusland en het seminarium waar Stalin zijn opleiding ontving, werd tot een oppositie-centrum met revolutionaire scholingsgroepen die zelfs activiteit ontwikkelden. Stalin sloot zich bij deze revolutionairen aan en toen men eens verboden politieke lectuur bij hem vond, werd hij van het seminarium verwijderd. Vanaf dat ogenblik werd hij beroepsrevolutionair. Hij ging volkomen op in het werk van de zojuist opgerichte sociaal-democratische partij en toen in 1900 het Partijcomité in Tiflis werd opgericht, koos men de jonge Stalin in de partijleiding, waarmee zijn politieke loopbaan was begonnen. Tijdens zijn revolutionaire activiteiten van de eerste jaren werd hij verschillende malen veroordeeld en verbannen.

Als men zich een beeld wil vormen van Stalins karakter, zegt zijn naam al veel: Stalin, de man van staal. Stalins loopbaan als revolutionair bewijst, dat hij in zijn strijd om een bepaald doel te bereiken voor niets terugschrikt. Verder bleek hij koelbloedig, dapper en trots te zijn. Hij is niet alleen koelbloedig, maar beschikt voor een Georgiër over een zeldzame zelfbeheersing en hij weet bovendien precies, wanneer het noodzakelijk is om zijn zelfbeheersing te bewaren. Stalin is voorts een vurig patriot. Wanneer hij eenmaal ontsnapt is aan het enge Georgië, lijkt Rusland hem een oneindige wereld en dit verklaart misschien zijn instinctief patriotisme. Een van de redenen van zijn succes is in zeker opzicht zijn gemakzucht. Hij laat alles zoveel mogelijk gaan, totdat het er op aankomt en zet dan alles op alles om zijn doel te bereiken. Een andere reden van zijn succes die men zou kunnen noemen, is het feit dat hij alle moeite doet zichzelf niet te overschatten. Zijn optreden in het openbaar is dan ook zeer bescheiden en in geen enkele door hem uitgesproken redevoering zal men het woordje „ik” aantreffen.

Het is verder tekenend voor Stalin, dat hij op het politieke schaakbord steeds de eerste zet doet. Ook in de thans gevoerde koude oorlog is dit het geval; Stalin speelt daarin de leidende rol. Nog niemand was hem ooit voor in enige actie. Wil het Westen dan ook de Sovjet-Unie krachtig tegemoet treden, dan zal het toch in ieder geval moeten trachten het initiatief van Stalin over te nemen.

Enige tijd geleden verscheen van de schrijver Curt Riess het boek „Als Stalin sterft”. In dit boek poogt de auteur een beeld te geven van de mogelijke gebeurtenissen na de dood van Stalin. Hoewel de mogelijkheid altijd bestaat, dat na de dood van Ruslands leider een ineenstorting van het huidige regiem volgt, blijft het toch gevaarlijk wanneer men zijn standpunt op dergelijke illusies bouwt. Immers, thans moeten alle krachten ter verdediging van het Westen worden gemobiliseerd en hierbij moet

men toch uitgaan van de gedachte, dat de dood van Stalin de internationale Sovjet-politiek niet zal beïnvloeden. Een boek als dit van Curt Riess geeft voedsel aan de speculatieve gedachte, dat na de dood van Stalin de zaak wel in elkaar zal vallen.

Wat nu de bijdragen van Stalin aan de Marxistische leer betreft, deze kan men samenvatten in het begrip „socialisme in één land”. Kort gezegd, houdt deze leer in dat het socialisme in Rusland moet worden opgebouwd. Iedere communist zou met deze opvatting van Stalin kunnen instemmen, maar doordat deze leer van wijzigende invloed was op de oorspronkelijke Marxistische revolutieleer, ontstond er toch meningsverschil op dit punt.

De grootste strijd hieruit voortvloeiende was wel die tussen Stalin en Trotzki. Trotzki was de voornaamste medewerker van Lenin geweest en er bestaat reden om aan te nemen, dat Lenin hem als opvolger had bedoeld. In de geweldige strijd met Stalin was het Trotzki die uiteindelijk de nederlaag leed. In 1927 werd hij uit Rusland verbannen en in 1940 in Mexico vermoord. Hoewel het in deze strijd dus ook om een ideologisch geschil ging, hebben andere factoren hier eveneens een rol gespeeld en waarschijnlijk niet in de laatste plaats de tussen Stalin en Trotzki bestaande rivaliteit. Het was vooral een persoonlijke strijd, een strijd om de eerste plaats. Het genoemde verschil in opvatting tussen beide mannen werd over en weer heftig uitgebuit en men verweet elkaar dingen die helemaal niet juist waren. Zo werd een sfeer geschapen die wel moest leiden tot de verdwijning van één van beiden.

Wat hun geschil over het in de praktijk brengen van de Marxistische theorieën betreft, ging het om de leer van de „permanente revolutie”. Met het begrip „permanente revolutie” bedoelde Marx, dat de revolutie in het ene land gevolgd moest worden door revolutie in het volgende land en zo verder, totdat het proletariaat over de gehele wereld de macht in handen zou hebben. Trotzki stelde zich eveneens op dit standpunt en meende, dat het onmiddellijk verder uitdragen van de revolutie naar een volgend land essentieel was voor de verbreiding van het communisme over de gehele wereld. Trotzki geloofde, dat Europa rijp was voor de revolutie en dat de omwenteling in Rusland slechts een voorspel was tot een veel groter gebeuren.

Ook Stalin was oorspronkelijk deze mening toegedaan. Hij zag echter het gevaar, dat de krachten voor de na de revolutie in Rusland noodzakelijke consolidatie en opbouw daardoor te veel zouden worden verbruikt voor andere doeleinden. Bovendien meende hij, dat Europa nog niet rijp was voor een revolutie. Om deze redenen heeft Stalin het accent verlegd en – zonder overigens de leer van de permanente revolutie te verloochenen – het nieuwe

begrip „socialisme in één land” ingevoerd en in praktijk gebracht. Allereerst moeten de eigen krachten in eigen land worden ontplooid. Allereerst moet het socialisme in Rusland geheel worden opgebouwd en versterkt. Eerst daarna kunnen krachten worden vrijgemaakt voor het overbrengen van de revolutie naar andere landen. De geschiedenis van de laatste jaren heeft uitgewezen, dat deze weg voor Rusland inderdaad de beste was. Na de revolutie zijn de moeilijkheden in dit land enorm geweest en alleen door concentratie van alle beschikbare krachten konden deze worden overwonnen.

De aanhangers van Trotzki over de gehele wereld zijn verenigd in de zogenaamde Vierde Internationale. In Nederland hebben de Trotskisten zich verzameld in de Revolutionair Communistische Partij, de Nederlandse sectie van de Vierde Internationale. In de mond van de Stalinisten is de aanduiding „Trotskist” tot een scheldnaam geworden. Het heeft de betekenis van afvallige, verrader. En hiermede worden dan al degenen betiteld die de communistische overtuiging zijn toegedaan, maar het niet eens zijn met het beleid en de praktijken van Stalin en deze dan ook de rug hebben toegekeerd.

Stalins aanvullingen op de Marxistische theorieën, gezamenlijk aangeduid als de leer van „socialisme in één land”, betreffen de volgende onderwerpen:

1. de proletarische revolutie
2. de dictatuur van het proletariaat
3. de communistische partij
4. de agrarische politiek
5. het nationalisme
6. het gelijkheidsbeginsel.

De proletarische revolutie.

De opvatting van Stalin omtrent de proletarische revolutie is in het bovenstaande reeds ter sprake gebracht. De gehele zaak van het wereldcommunisme is twijfelachtig, als niet eerst het socialisme in Rusland volledig wordt opgebouwd en dit land tot volle ontwikkeling wordt gebracht. Immers, indien de kapitalistische machten kans zouden zien Rusland te vernietigen, zou hiermee het bolwerk van het communisme verdwijnen en daarmee onherstelbare schade aan de zaak van de wereldrevolutie worden toegebracht. Stalin ontkent, dat deze opvatting een verraad zou betekenen aan de beginselen van Marx en Lenin omtrent de permanente revolutie. Deze lijn, zo zegt Stalin, moet zelfs terwille van de wereldrevolutie worden gevolgd.

De opvatting van Stalin had tot resultaat, dat Moskou voortaan bepaalde wat al of niet in het belang van de wereldrevolutie was en de Komintern werd hiertoe effectief ingeschakeld.

De dictatuur van het proletariaat.

De Marxistische opvatting van de Staat gedurende de dictatuur van het proletariaat hield in, dat deze in dat tijdvak zou wegwijnen. Het was Lenin die een nieuwe betekenis gaf aan deze theorie door op te merken, dat de Staat tijdens de dictatuur van het proletariaat nog een „opbouwende taak” zou hebben en wel als voorbereider van het communisme. Stalin is in zijn theorieën nog veel verder gegaan en leert, dat de macht van de Staat eerst nog tot het uiterste zal moeten groeien. Met deze nieuwe leer is Stalin dus geheel afgebogen van de lijn die door de grondleggers van het communisme werd gevolgd.

Op deze opvatting van Stalin zijn zowel in als buiten Rusland vele reacties gekomen. Zo leefde in Rusland in de dertiger jaren de vraag, wanneer de Staat in Rusland nu eindelijk zou verdwijnen. Sinds de revolutie waren er nu al twintig jaren verlopen, doch in plaats van af te sterven werd de Staat steeds sterker, werden leger, vloot, politie, enzovoorts hoe langer hoe meer uitgebreid en namen deze steeds meer in macht en kracht toe.

Het antwoord van Stalin is tot leer verheven. In dit antwoord verdedigt Stalin zijn uitbreiding van de oorspronkelijke Marxistische theorieën. In zijn opvatting omtrent het wegwijnen van de Staat - zo zegt Stalin - ging Engels uit van een toestand dat het socialisme in alle of in bijna alle landen gevestigd zou zijn. In de huidige situatie echter is Rusland het bolwerk van het communisme en dit bolwerk wordt door de kapitalistische wereld bedreigd (kapitalistische omsingeling). Rusland is omringd door vijanden, die er op uit zijn deze vesting van het communisme te vernietigen. Zolang deze toestand blijft bestaan, kan eenvoudig niet gedacht worden aan een afsterven van de Staat. Integendeel; de Staat moet zo sterk mogelijk worden gemaakt. Leger, vloot, politie, inlichtingen- en veiligheidsdiensten kunnen niet gemist worden en zijn noodzakelijk voor de verdediging van Rusland. Het behoud en het in stand blijven van het bolwerk van het communisme is toch in de eerste plaats vereist om later het uitdragen van de leer en het vestigen van het communisme over de gehele wereld mogelijk te maken.

De communistische partij.

Lenin was altijd voorstander geweest van een kleine, gedisciplineerde, militante partij. Stalin heeft zich hardnekkig aan deze opvatting gehouden. Het bestaan van een dergelijke ondemocratische partij was uit Marxistisch oogpunt wel te rechtvaardigen in een tijd dat de revolutie moest worden voorbereid en ook in de eerste moeilijke jaren van de dictatuur van het proletariaat. Eigenlijk bestond er echter geen reden waarom na die tijd de partij niet zou uitgroeien tot een groter geheel.

Stalin heeft dit echter beslist nooit gewild. Onder zijn regiem werd de communistische partij steeds meer tot een machtsinstrument, dat zijn macht uitoefende doormiddel van het Politburo, het dagelijks bestuur van de partij. Ook in een ander opzicht veranderde de partij van karakter. Het aanvankelijk dominerende proletariërselement werd steeds kleiner, totdat op de partijcongressen het vertegenwoordigend arbeiderspercentage zelfs niet meer werd genoemd. Zo werd de partij steeds minder proletarisch en steeds minder democratisch, maar veranderde in een gecentraliseerde bureaucratie. Lenin was hiertegen juist zo zeer gekant.

Ook Lenin legde de nadruk op het belang van een uitstekend getrainde groep beroepsrevolutionairen, maar daarnaast wist hij dat revolutie door de massa tot stand wordt gebracht en dat meer dan organisatie nodig is om de steun van de massa te winnen. Stalin kwam tot macht als organisator in een tijd dat organisatie broodnodig was en hierin toonde hij grote bekwaamheden. In tegenstelling tot Lenin heeft hij het nooit zo belangrijk gevonden om de geestdrift van de massa wakker te maken. Wat dit aangaat, wordt hij misschien wel het beste gekarakteriseerd door een eigen uitspraak waarin hij zegt, dat proletarisch socialisme niet gebouwd wordt op sentimentele gevoelens, niet op abstracte gerechtigheid en niet op liefde voor het proletariaat, maar op wetenschappelijke principes.

Wat de communistische partijen in het buitenland betreft, deze moeten steeds meer geschoeid worden op Russische leest. De bedoeling van deze reorganisatie was om de macht van de arbeiders te verzwakken ten gunste van de centrale partijorganen, die hun instructies steeds meer van Moskou ontvangen.

Uit de opvattingen van Stalin omtrent de communistische partij zowel in Rusland als daarbuiten blijkt zeer duidelijk het verband met de leer „socialisme in één land”. Voor de opbouw van het socialisme in Rusland is een kleine, gedisciplineerde partij met een sterk centraal gezag nodig. Aan het sterk maken van Rusland, het grote communistische bolwerk, moeten ook de nationale communistische partijen dienstbaar worden gemaakt. Dit is alleen mogelijk, indien ook deze partijen een sterke centrale leiding hebben die ondergeschikt is aan Moskou (democratisch centralisme).

De agrarische politiek.

Marx heeft nooit veel vertrouwen gehad in de boeren. In Rusland kon dit deel van de bevolking echter moeilijk veronachtzaamd worden, omdat het 90% van het gehele volk uitmaakte en een revolutie zonder steun van de boeren dan ook weinig kans van slagen zou hebben.

Lenin maakte onderscheid tussen de rijke boeren (de koelakken), de arme boeren, die niets bezaten en een groep van boeren daartussen die wat eigen land bezaten. Deze laatsten waren volgens Lenin gedoemd om te verdwijnen. Een deel van hen zou tot de koelakken gaan behoren, maar het merendeel zou opgenomen worden in de groep van de arme boeren, de semi-proletariërs, zoals hij dezen noemde. Alleen de industrie-arbeiders, zegt Lenin, zijn in staat het gehele proletariaat te leiden en tijdens zijn dictatuur heeft het proletariaat tot taak de boeren tot collectieve landbouw te bewegen. Dit zou echter geleidelijk dienen te gebeuren en de boeren zouden hiertoe niet gedwongen moeten worden.

Stalin week geheel van dit principe af en begon in 1929 een gedwongen en geforceerde actie tot collectivering van de landbouw, welke eindigde met de onteigening van de koelakken. Ook deze politiek volgde uit de praktische toepassing van Stalins leer „socialisme in één land”. Door de uitbreiding van de industrie was er namelijk in Rusland een grote proletarische klasse ontstaan die gevoed moest worden. Deze industrie-arbeiders nu vervaardigden alleen goederen voor de export, waardoor de aankoop van machines, benodigd voor de uitvoering van het Vijfjarenplan, mogelijk werd. Vandaar dat er een buitengewoon tekort aan verbruiksartikelen was en de boeren hun producten niet wilden verkopen, omdat zij voor het ontvangen geld toch niets konden krijgen. Toen begon Stalin de gedwongen actie tot collectivering en thans wordt in de satellietstaten een soortgelijke politiek gevoerd.

Het nationalisme.

Hoewel Lenin zich geheel en al gaf aan de revolutionaire beweging in Rusland, was hij toch een typisch internationale figuur. Hij had de jaren die voor zijn vorming van het meeste belang waren in het buitenland doorgebracht en hij sprak de voornaamste Europese talen. In zijn geschriften is nauwelijks enige nationale tendenz te bespeuren.

Van Stalin kan dit alles moeilijk gezegd worden. Stalins politiek van „socialisme in één land” had allereerst tot doel Rusland tot leider van de wereldrevolutie te maken. Dit streven raakte echter op de duur zeer nauw verweven met het behartigen van Ruslands belangen als natie. Dit kon ook moeilijk anders. Wanneer, naar de opvatting van Stalin, het socialisme in Rusland eerst volledig moet worden opgebouwd, komt in dit streven onvermijdelijk een nationaal element. Het versterken van de macht van de Sovjet-Unie is dan ook niet slechts een middel gebleken om het revolutionaire doel te bereiken, maar is een doel op zichzelf geworden. Er is in Rusland een nationale cultus

ontstaan, die zich op alle terreinen van het leven ontplooit. Soms neemt dit een kinderlijke vorm aan. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de aanspraak die de Russen maken op vele uitvindingen.

De tactiek van het Russische communisme in de satellietlanden en buiten de Sovjet-sfeer is het nationalisme in de betreffende landen dienstbaar te maken aan het door Rusland geleide wereldcommunisme.

Het gelijkheidsbeginsel.

Marx en Engels, grondleggers van het communisme, predikten niet de gelijkheid van allen, maar voor hen lag de werkelijke inhoud van de proletarische vraag naar gelijkheid in de afschaffing van de klassen.

Lenin stemde wel toe, dat ongelijkheid tijdens de dictatuur van het proletariaat onvermijdelijk was, maar kwam daarnaast met de opvatting van het „maximum inkomen”, waarmee hij bedoelde dat geen enkele staatsambtenaar meer behoorde te verdienen dan een geschoolde arbeider.

In de praktijk leidde dit beginsel tot ongunstige resultaten en Stalin bracht in dit opzicht een radicale verandering. In een redevoering van 1931 verklaarde hij, dat het gelijkheidsbeginsel een „klein-burgerlijke dwaling” en een misdaad tegen de Staat was. Aan de gelijkheid van lonen moest voor eens en voor altijd een eind komen. Stalin ging terug naar de opvattingen van Marx en Engels door te verklaren, dat het Marxisme met gelijkheid niet bedoelt de gelijkstelling van individuen, maar de afschaffing van de klassen.

DE MORAAAL VAN HET COMMUNISME

Het begrip moraal is bijzonder moeilijk te definiëren. Als men het echter omschrijft als het geheel van de in een bepaalde tijd heersende gemiddelde opvattingen omtrent goed en kwaad, dan wordt hiermee toch wel de betekenis van het begrip enigszins aangegeven.

Zolang de wereld bestaat, is er de behoefte geweest om overeenkomstig bepaalde moraal-normen te leven. De vraag naar wat zedelijk al of niet verantwoord is, heeft de mensheid altijd bezig gehouden. Voor velen, met name voor de Christenen, liggen de bronnen van de moraal verankerd in de godsdienst en wel in de Wet der Tien Geboden. Anderen vinden de hoofdbron van de moraal in het menselijk recht en daarnaast is er dan nog de opvatting, dat de moraal door de omstandigheden of zelfs door bepaalde doelstellingen wordt bepaald.

In de geschiedenis is er tussen politiek en moraal een zeer duidelijk verband, een wisselwerking aan te wijzen. Zoals de politiek de moraal heeft beïnvloed, zo beïnvloedde de moraal de politiek. Vanaf de uitbreiding van het Christendom over een groot deel van de beschaafde wereld tot aan het eind van de Middeleeuwen, lag in Europa de moraal verankerd in de Christelijke godsdienst. Het politieke denken en de politieke moraal steunden in die tijd op de theologie. En het was Machiavelli die als één van de eersten het politieke denken daarvan heeft losgemaakt en die zich tevens op een voor die tijd zeer ongebruikelijke wijze heeft uitgesproken over het verband tussen politiek en moraal.

In de loop der tijden zijn er verschillende politieke systemen geweest die zich alle bedienden van een bepaalde moraal. Nu deed zich hierbij het verschijnsel voor, dat naarmate de machtsfactoren in de politiek een grotere rol speelden, de moraal meer bepaald werd door het beginsel „het doel heiligt de middelen”.

Een ander verschijnsel in de geschiedenis van de moraal is, dat zich in de opvattingen van de moraal steeds een evolutie openbaarde. Zelfs in de opvattingen die zich op godsdienstige overtuiging grondde, was een zekere beweging merkbaar.

De moraaltheorie van het communisme vormt niet een speciaal leerstuk, is niet een zelfstandige theorie, zoals dit met het filosofisch, het economisch en het politiek aspect van de communistische leer het geval is, maar is af te leiden uit de theorie en praktijk van het communisme.

Als men nu spreekt over de communistische opvattingen over de moraal, dan moet onderscheid worden gemaakt tussen: de algemene communistische opvatting omtrent de moraal; en

de opvattingen van de communisten over de moraal in de strijd die zij voeren om de verwezenlijking van het ideaal: de communistische gemeenschap.

Volgens het Marxisme zijn het de economische factoren die de ontwikkeling van de maatschappij bepalen (historisch materialisme). De productiekrachten bepalen de productieverhoudingen en deze bepalen op hun beurt de gehele geestelijke bovenbouw, dus ook de moraal. Dit wil dus zeggen, dat de economische factoren ook de moraal bepalen en dat een verandering in de economische onderbouw van de maatschappij ook tot een verandering van de moraal leidt. De opvattingen over goed en kwaad worden dus bepaald door de economische omstandigheden; met andere woorden: er bestaan geen eeuwige, onveranderlijke moraalwetten.

Het hieronder genoemde voorbeeld geeft de communistische gedachtegang over dit onderwerp weer.

Het houden van slaven was 200 jaren geleden de gewoonste zaak van de wereld. Nu wordt het houden van slaven immoreel geacht. Zij die menen dat de afschaffing van de slavernij voortspuit uit een beter worden van de mensheid, hebben het mis. Dat men nu geen slaven meer houdt, vindt zijn oorzaak hierin dat er nu genoeg mensen zijn die door de honger gedreven moeten gaan werken. Het aanvoeren van slaven uit verre landen is dus overbodig geworden. Ook hier geven economische factoren dus de doorslag.

Een ander voorbeeld is het volgende. In een agrarisch land wordt bijvoorbeeld goud gevonden. Wanneer men nu op grote schaal goud gaat winnen, zal de samenleving na verloop van tijd een geheel ander beeld vertonen. Het is zelfs heel goed mogelijk, dat in zeer korte tijd de opvattingen over wat wel en wat niet geoorloofd is, de opvattingen over demoraal dus, zich radicaal wijzigen. De oorzaak hiervan ziet het communisme weer in de economische onderbouw. Immers, de productiekrachten en -verhoudingen worden in dit land, in deze samenleving, van een geheel andere aard. Zo komen er in plaats van landbouwwerktuigen andere middelen in gebruik en er worden mijnen aangelegd. Door deze veranderingen in de economische onderbouw zal de geestelijke bovenbouw zich eveneens wijzigen en daarmee dus ook de moraal.

Indien het nu de economische onderbouw is die de moraal bepaalt, is er geen plaats meer voor eeuwige, onveranderlijke moraalwetten. De opvattingen omtrent de moraal wijzigen zich overeenkomstig de veranderingen in de economische onderbouw. Volgens het communisme nu is de moraal in de loop der tijden door de heersende klassen gebruikt om de eigen macht en belangen te beveiligen en dus om het proletariaat te onderdrukken. De heersende klassen worden hierbij geholpen door de Kerk. Deze helpt trouw mee om de macht van deze klassen te handhaven en predikt daartoe een moraal die het streven van de overheersers slechts bevordert.

Uit de stelling dat de moraal wordt bepaald door de economische onderbouw, is niet zonder meer af te leiden welke betekenis de moraal heeft in de strijd van het proletariaat op de weg naar de victorie: de communistische maatschappij. Deze strijd nu van het proletariaat en de methoden welke daarbij worden toegepast, vinden hun zedelijke rechtvaardiging in het beginsel: het doel heiligt de middelen. Alles wat het doel bevordert, is geoorloofd. Het is niet alleen geoorloofd, het is zelfs een plicht en deze plicht voegt een positief element toe aan de moraal.

De opdracht van de communist is: bevordering van de klassenstrijd. Immers de klassenstrijd zal uitlopen op de revolutie; deze leidt tot de dictatuur van het proletariaat, waarna tenslotte de communistische gemeenschap zal ontstaan. Daarom zal in een kapitalistische maatschappij de moraal van de communist gebaseerd zijn op de belangen van de klassenstrijd, en wel in deze zin, dat alles wat deze klassenstrijd bevordert, geoorloofd is, dat het zelfs plicht is om dit te doen. De tegenstellingen tussen kapitalisten en arbeiders moeten worden vergroot; de haat tussen beide klassen moet worden aangewakkerd. Het past ook in de communistische moraalopvattingen, dat een bondgenootschap wordt gesloten met groepen die later vernietigd moeten worden. En zelfs bij het opofferen van vrienden en medestanders wijst de moraal de communist duidelijk de weg.

Voor al in de revolutie speelt de moraal een belangrijke rol. Een revolutie kenmerkt zich immers door allerlei gewelddaden, die door de gangbare moraalopvattingen niet worden gedekt. Voor de communist echter wordt ook de gewelddadige revolutie volkomen gerechtvaardigd door het beginsel: het doel heiligt de middelen.

Wanneer de dictatuur van het proletariaat eenmaal is gevestigd, zal de contro-revolutie nog grote kracht kunnen ontwikkelen en het politiek en economisch streven in de weg kunnen staan. Dit verzet zal meedogenloos neergeslagen moeten worden. Met dit doel werd in 1917 in Rusland de Cheka opgericht, de Bijzondere Commissie ter Onderdrukking van de Contra-Revolutie. Ook de gedwongen collectivering van de landbouw, de zuiveringen en de straffampen zijn gerechtvaardigd, omdat zij het naderbij brengen van de communistische maatschappij tot doel hebben. En op deze wijze vindt ook het geweldige staatsapparaat in Rusland, dat een aanfluiting is van de staatstheorie van het Marxisme, rechtvaardiging. Ook de Russische buitenlandse politiek moet worden gezien in het licht van deze moraalopvattingen.

Ook in de uiteindelijke communistische gemeenschap zal de moraal de weerspiegeling zijn van de economische onderbouw. Door de verbeterde economische omstandigheden in deze nieuwe maatschappij zal het kwaad hieruit verdwenen zijn en in het geheel niet meer bestaan. Waar nu de moraal de opvattingen omtrent goed en kwaad omsluit, zal deze de oude betekenis geheel verloren hebben.

Critiek.

In een critiek op de algemene Marxistische opvatting omtrent de moraal zal toch niet ontkend kunnen worden, dat de moraal door economische omstandigheden wordt beïnvloed. Zo valt het niet te loochenen, dat in tijden van economische nood ook de misdadigheid hand over hand toeneemt. Dat echter de moraal geheel en al bepaald wordt door economische omstandigheden en factoren, zoals Marx dit stelde, is een overdrijving. De moraal wordt niet bepaald, doch slechts beïnvloed door de economische omstandigheden. Ook het denkbeeld, dat in de communistische maatschappij de mens het kwade niet meer zal kennen, is een van alle werkelijkheidszin gespeende utopie.

Wat het principe „het doel heiligt de middelen” betreft, kan worden opgemerkt, dat dit beginsel niet alleen wordt gehuldigd door communisten. Wanneer men kan spreken van een gemiddelde Westerse opvatting hierover, zou men kunnen zeggen dat deze de mogelijkheid openlaat van situaties waarin inderdaad de middelen door het doel gerechtvaardigd worden.

Het verschil met de communisten is dus, dat voor dezen onder alle omstandigheden en zonder beperking het doel de middelen heiligt, terwijl de democratische wereld het beginsel slechts in uitzonderingsgevallen en met de grootst mogelijke beperking toepast.

Het doel van het communisme is het tot stand brengen van de communistische maatschappij. Volgens de communistische opvattingen evolueert de maatschappij onafwendbaar naar deze gemeenschap; deze evolutie ligt in het maatschappelijk ontwikkelingsproces besloten. En de grote taak en opdracht van de communisten hierbij is nu om dit proces te versnellen.

De laatste twee fasen die de maatschappij doorloopt, voordat de communistische gemeenschap uiteindelijk ontstaat, zijn de kapitalistische maatschappij en de dictatuur van het proletariaat. De werkelijk communistische maatschappij is nog nergens gevestigd. Een groot deel van de wereld bevindt zich in de fase van de dictatuur van het proletariaat, terwijl een ander deel nog in de fase van de kapitalistische maatschappij verkeert. Elk land bevindt zich dus ergens in deze ontwikkelingsgang van het feodale tijdperk naar de communistische samenleving. Het is Rusland dat sinds 34 jaar in de periode van de dictatuur van het proletariaat leeft en Stalin hoopt, dat althans één kenmerk van de communistische maatschappij nog tijdens zijn leven kan worden bereikt, namelijk dat ieder ontvangt naar behoefte.

Daar de overgang van de kapitalistische maatschappij naar de volgende fase veel ingrijpender is dan de overgang van de dictatuur van het proletariaat naar de communistische gemeenschap, zal de strijd van de communisten vooral in de fase van de kapitalistische maatschappij moeten worden gevoerd. In deze strijd is voor de communist de weg duidelijk afgebakend; deze weg voert via klassenstrijd en revolutie naar de dictatuur van het proletariaat. De klassenstrijd moet worden aangewakkerd, de bestaande tegenstellingen moeten worden vergroot en de daaruit gegroeide haat zal uiteindelijk tot een gewelddadige revolutie leiden. De gewelddadigheid is een wezenskenmerk van deze onafwendbare revolutie, die eens komen zal en waarnaar iedere communist moet streven. Een van de laatste regels van het Communistisch Manifest, dat in 1848 door Marx en Engels werd opgesteld en dat nog steeds voor iedere communist als catechismus dienst doet, luidt: „De communisten verklaren openlijk, dat hun doel slechts kan worden bereikt door de gewelddadige omverwerping van iedere, tot dusverre bestaande maatschappelijke orde.” Ook de revolutie in Tsjecho-Slowakije in Februari 1948, waarbij de communisten de macht in handen kregen, was gewelddadig, zij het dan dat deze enigszins verijnd werd uitgevoerd.

In de strijd om het communistische doel te bereiken is Rusland de aanvoerder. Het wereldcommunisme wordt door dit land geleid volgens het principe van het democratisch centralisme.

Stalin heeft in verschillende redevoeringen een analyse gegeven van de huidige situatie en daarbij de voorwaarden genoemd die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van deze situatie naar de wereldrevolutie. Deze analyse wordt hieronder weergegeven.

„De wereld verkeert thans in de derde fase van de geschiedenis na de publicatie van het Communistisch Manifest (1848-1871 eerste fase; 1871-1917 tweede fase) en deze derde fase wordt gekenmerkt door een felle tegenstelling tussen twee vijandelijke kampen: kapitalisme en communisme.

Het kapitalistische kamp is verdeeld in zichzelf, maar het is één tegen het communisme en dus ook tegen de Sovjet-Unie, die vernietigd moet worden. In dit conflict vertegenwoordigt de Sovjet-Unie als het leidende land de jonge, rijzende en progressieve krachten die opkomen en uiteindelijk zullen zegevieren over de stervende krachten van de reactie. Dit is alleen te bereiken in een revolutie, in een strijd op leven en dood. Deze revolutie zal niet vanzelf komen, maar zal moeten worden voorbereid door verergering van de tegenstellingen in het vijandelijke kamp. Deze tegenstellingen zijn:

die tussen kapitaal en arbeid

die tussen de imperialistische machten

die tussen de imperialistische machten en hun koloniën of andere afhankelijke landen.

Uiteindelijk zullen deze tegenstellingen leiden tot de ondergang van het kapitalisme.

De communisten zullen moeten pogen munt te slaan uit deze tegenstellingen en zij zullen de Sociaal-Democratie onophoudelijk moeten aanvallen, daar deze de ontwikkeling van de tegenstellingen in de weg staat. Deze worsteling kan heel lang duren.

Ter bevordering van de strijd van het communisme zal de Sovjet-Unie versterkt moeten worden, gedeeltelijk door de ontwikkeling van de inwendige bronnen en gedeeltelijk door het zich verzekeren van bondgenoten. Deze bondgenoten zullen zijn:

de nationale communistische partijen in ontwikkelde landen; de onafhankelijkheidsbewegingen in achterlijke landen, voorzover deze bewegingen kunnen dienen om het kapitalisme te verzwakken en de betrokken landen te brengen in de Sovjet-sfeer.

Het doel is de vestiging van het Sovjet-socialisme in zoveel mogelijk landen.”

Bij een beschouwing over de huidige wereldsituatie bestaat altijd de neiging om een vergelijking te maken tussen Rusland en de Westerse landen. Het gevaar van een dergelijke vergelijking is, dat niet voldoende of in het geheel geen rekening wordt gehouden met de Russische volksaard en met de ontwikkeling die Rusland in de loop der jaren heeft doorgemaakt. Als deze en andere factoren worden genegeerd, zullen bij een beoordeling van de toe-

standen in Rusland fouten worden gemaakt. Het uitgebrachte onderdeel zal dan subjectief zijn; men kan zelfs op deze wijze het huidige Rusland in het geheel niet begrijpen.

Zo verschijnen er nog eens publicaties die de indruk vestigen, dat er in Rusland slechts spanningen bestaan, terwijl over een bepaalde harmonie, die toch ook in de Russische samenleving aanwezig is, niet wordt gesproken. Een dergelijke voorlichting is niet alleen onwaar, maar ook gevaarlijk omdat de kans bestaat dat het tegengestelde wordt bereikt van hetgeen juist werd beoogd.

Voor een goed begrip van het huidige Rusland is het nodig terug te gaan tot het verleden. Hierover is al iets opgemerkt in verband met de achtergronden van het Leninisme. Men vergeet wel eens, dat Rusland geen Renaissance, Reformatie, Verlichting en industriële revolutie heeft meegemaakt. De ontwikkeling van dit land is langs geheel andere lijnen gegaan en men moet zich daarom niet al te zeer verbazen over vaak grote verschillen met het Westen.

Over de Russische volksaard werd reeds in een ander verband gesproken. Een andere, bij een beoordeling van het huidige Rusland niet te verwaarlozen factor is, dat de Rus geen vergelijkingsmateriaal ter beschikking heeft om de toestand in eigen land aan die in de Westerse landen te toetsen. Hij is immers van de rest van de wereld geheel afgesloten door het IJzeren Gordijn.

De belangrijkste critiek die er over het algemeen op de Sovjet-Unie wordt uitgebracht, is dat er in dit land geen vrijheid bestaat. Bij het uitoefenen van deze critiek moet men echter rekening houden met het feit, dat de in de Westerse landen heersende opvatting over het begrip vrijheid en democratie een geheel andere is als die welke in de Sovjet-Unie wordt gehuldigd.

De diepste grond van de Westerse opvatting over democratie en vrijheid is de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid. Volgens het oordeel van de communist echter is een werkelijke democratie alleen daar mogelijk waar de grootste klasse, het proletariaat, de heerschappij heeft. In de Westerse landen is daarom, volgens communistische opvatting, het begrip democratie slechts een holle frase. Het is niet een werkelijke democratie die in deze landen bestaat, maar er heerst daarentegen een dictatuur van een minderheidsklasse.

De Sovjet-opvatting van vrijheid kan worden omschreven als de vrijheid om zichzelf en zijn leven *binnen de bestaande orde* zo volledig mogelijk te ontplooiën. Er zijn dus grenzen aan de vrijheid gesteld en deze grenzen worden gevormd door de bestaande orde. Deze orde - de enige juiste, gegrondvest als deze is op de leer van Marx, Lenin en Stalin - moet beschermd en beveiligd

worden. Er kan daarom niets worden geduld wat gevaar voor deze maatschappij zou opleveren. Verdraagzaamheid tegenover activiteiten die tegen het belang van de bestaande orde gericht zijn, kan niet bestaan. Dit zou onverantwoordelijk zijn. Het welzijn van het Russische volk is immers alleen maar gediend met het streven om de - volgens de communistische leer enige juiste - bestaande orde te beschermen en de communistische gemeenschap dichterbij te brengen. Iedere Sovjet-burger is daarom vrij om het goede te doen, maar het zou tegen het belang van het gehele volk indruisen als hij ook de vrijheid zou hebben om het kwade te doen. En goed is dan alleen datgene wat in overeenstemming is met de communistische leer.

Rekening houdende met het bovenstaande valt een vergelijking tussen Rusland en het Westen naar algemeen menselijke normen gemeten toch altijd nog in belangrijke mate uit ten gunste van het Westen. Immers de weg die het communisme ter bereiking van het doel bewandelt, is zo fundamenteel in strijd met de geest van dat doel, dat niet alleen het doel daardoor onbereikbaar zal worden, maar dat bovendien een samenleving zal ontstaan waarin juist de menselijke ontplooiing zal worden verstikt en dus het leven van de mens in zijn essentiële uitingen zal worden geschaad.

AANBEVOLEN BOEKEN
bij de studie van het communisme

Om het communisme grondig te leren kennen, is het noodzakelijk kennis te nemen van de oorspronkelijke werken van Marx, Engels, Lenin en Stalin. Het is echter niet noodzakelijk om alle geschriften van bovengenoemden te bestuderen. De meest voor de hand liggende beperking is het bestuderen van recente, samenvattende werken. In dit verband zijn de volgende twee boeken van de grootste betekenis:

„Beginselen van het Leninisme” door Stalin
Uitgave van Pegasus te Amsterdam.
„De geschiedenis van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie”
Korte leergang onder redactie van een commissie in het Centraal Comité van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie
Uitgave van Pegasus te Amsterdam.

Zoals het voor de bestudering van het communisme noodzakelijk is kennis te nemen van belangrijke werken van communisten zelf, zo is het evenzeer nodig kennis te nemen van de werken van niet-communisten over het communisme. Immers hierin ligt de bouwstof voor een gefundeerde kritiek.

Het aantal boeken dat over het communisme is geschreven, loopt in de duizenden. En het is niet gemakkelijk hierin de juiste weg te vinden. De onderstaande boeken echter behandelen het communisme min of meer algemeen, objectief en duidelijk.

„The theory and practice of communism” door R.N.Carew Hunt
Uitgave van Geoffrey Bles, 52 Doughty Street, London W.C.1 1950.
„Het communisme als politiek-sociale wereldreligie” door dr W.Banning
Uitgave van Van Loghum Slaterus te Arnhem - 1951.
„The strategy and tactics of world communism”
Uitgave van het Amerikaanse Committee on Foreign Affairs - 1948.
„The organizational weapon” door Philip Selznick
Uitgave van de McGraw-Hill Book Company, Inc., New York - 1952.

Om het Russische communisme te begrijpen is vooral van belang het boek:

„Betekenis en oorsprong van het Russische communisme” door N.Berdjajew
Uitgave van L.J.Veen's uitgeverij te Amsterdam - 1948.

Marx, Lenin en Stalin zijn onverbreekbaar verbonden met het communisme. Verschillende biographieën zijn geschreven - zowel door aanhangers als door tegenstanders - waarvan hier de volgende worden genoemd:

„Karl Marx, mens en strijder” door B.Nicolaevsky en O.Maenchen-Helfen
Uitgave van E.J.Brill te Leiden - 1949.
„Lenin” door David Shub
Uitgave van Doubleday & Company, Inc. Garden City, New York - 1949.
„Stalin en het bolsjewisme” door Boris Souvarine
Uitgave van N.V. Querido's uitgeverij te Amsterdam 1940.

Over de aantrekkingskracht van het communisme bestaan vele opvattingen. Een feit is echter dat deze duidelijk bestaat. Het hierondergenoemde boek kan een bijdrage leveren tot een beter begrip hieromtrent:

„De God die faalde” door Arthur Koestler, Ignazio Silone, Richard Wright, André Gide, Louis Fischer, Stephen Spender; inleiding van Richard Crossman
Uitgave van de Bezige Bij te Amsterdam - 1951.

Bij de bestudering van het communisme kan het kennismaken van de betekenis en de activiteit van de nationale communistische partijen niet gemist worden. In dit verband zijn o.m. de volgende boeken van belang:

„Men without faces” door L.F.Bidenz
Uitgave van Harper & Brothers te New York - 1948.
„Ik speelde op rood” door Douglas Hyde
Uitgave van de Hofboekerij te Heemstede.